

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Павлик О.А.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Реєстраційний № _____

« _____ » _____ 2018р.

« _____ » _____ 20 18р.

ЛЕПБУК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ В УЧНІВ 4 КЛАСІВ
НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Кваліфікаційна робота студентки
групи ПНА-м-13
(шифр групи)

ступінь вищої освіти магістр
(бакалавр, спеціаліст, магістр)

спеціальності 013 Початкова освіта
(шифр і назва спеціальності)

Крігер Ольги Андріївни
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник: старший викладач, кандидат
біологічних наук Лисогор Л.П.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЛЕПБУКУ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	9
1.1. Дослідницькі уміння як психолого-педагогічна категорія.....	9
1.2. Лепбук: сутність та методичні аспекти використання на уроках природознавства у початковій школі	23
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ЛЕПБУКУ	32
2.1. Аналіз передового педагогічного досвіду	32
2.2. Визначення вихідного рівня сформованості дослідницьких умінь.....	37
2.3. Організація експериментального навчання	41
2.4. Результати проведеного дослідження	62
Висновки до розділу 2.....	64
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	71
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Сучасна початкова школа не може залишатися осторонь від процесів модернізації освіти, які відбуваються сьогодні в усьому світі, в тому числі й в Україні. Сучасна Концепція Нової Української школи передбачає оновлення змісту освіти й спрямована на новий освітній результат (формування компетенцій, вміння здобувати і застосовувати знання у нових навчальних та життєвих ситуаціях, а не механічно збільшувати їх обсяг), реалізацію принципів, зорієнтованих на розкриття особистісних можливостей та інтересів учнів з метою формування цілеспрямованої, самостійної, мобільної особистості. Усе це передбачає упровадження в освітній процес нових підходів, спрямованих на формування інтелектуально розвиненої, ініціативної особистості молодшого школяра, здатної нестандартно, творчо мислити та самостійно здобувати знання. В умовах стрімко мінливого соціально-культурного простору саме початкова ланка освіти повинна закласти основи щодо досягнення стратегічних цілей не лише для загальної середньої, але і наступних етапів освіти (самоосвіти) особистості. Крім того, орієнтація освітнього процесу на розвиток особистості молодших школярів передбачає посилення наукових пошуків вчених, методистів, вчителів-практиків в контексті формування дослідницьких умінь, що у свою чергу пов'язано з формуванням стійкого пізнавального інтересу до навчання.

В умовах постійного збільшення обсягів навчального матеріалу учню початкової школи стає дедалі складніше опановувати нові поняття, факти та поєднувати у цілісну систему. Тому використання в навчальному просторі лепбуків на сьогодні є перспективним напрямом діяльності, оскільки освітня модель, побудована на засадах діяльнісного підходу у навчанні, сприяє

формуванню цілісної картини світу, а також такої компетентності, як навчання впродовж життя.

Проблема формування дослідницьких умінь молодших школярів розкрита у наукових доробках за такими аспектами: розвиток пізнавальної діяльності (Н.Ф. Тализіна, Г.І. Щукіна) [41; 46]; формування наукового стилю мислення (Л.П. Богоявленська, П.Я. Гальперін) [6; 9] та творчої активності учнів (Р.С. Альтшуллер, В.І. Андреев, О.М. Матюшкін) [1; 4; 5; 27]. Розроблялися ідеї проблемного, дослідницького навчання (І.Я. Лернер, М.І. Махмутов) [23; 28]; технології розвитку умінь дослідницької діяльності в рамках вивчення окремих дисциплін (А.Г. Іодко) [16], розглядалися питання розвитку дослідницької ініціативи в дитячому віці (А.Н. Подд'яков) [33], формування дослідницької культури учнів (Г.В. Макотрова) [29]. У вітчизняній психології існує досвід вивчення пізнавальної, дослідницької діяльності учнів молодшого шкільного віку (П.Я. Гальперін, О.М. Подд'яков, О.І. Савенков та ін.) [9; 33; 35; 37; 38; 39], який розкриває можливості формування дослідницьких умінь в означеному віковому періоді.

На сьогодні технологія використання лепбуків ще не повністю розроблена. Пошуки вчених в галузі початкової освіти різних країн світу зосереджені на визначенні поняття та методичних аспектах використання в освітньому процесі. Дж. Девей зазначав, що використання лепбуків забезпечує «навчання у дії», під час якого учні самостійно в активній взаємодії здобувають нові знання [49], обираючи власні способи пізнання (Е. Дейл) [50] та розширюючи інформаційний простір за рахунок створення творчо-дослідницького середовища.

У педагогічній практиці більшість вчителів лепбуки обмежено використовують у навчальному процесі – епізодично під час вивчення однієї теми або цілого розділу. Означену дефініцію необхідно розглядати як

тематичне інтерактивне портфоліо або колекцію маленьких книжечок з кишеньками та віконцями, які дають можливість розміщувати навчальну інформацію у вигляді малюнків, невеликих текстів, вправ чи завдань, діаграм і графіків в будь-якій формі та на будь-яку тему.

На сьогодні тривають дослідження щодо використання різних типів лепбуків у навчальному процесі початкової школи. У процесі створення такого інтерактивного портфоліо можна закріпити та систематизувати вивчений матеріал, а його повторний перегляд забезпечить швидке відтворення основних понять вивчених тем.

Мета дослідження полягає у розробці системи роботи щодо використання лепбуку як засобу формування дослідницьких умінь молодших школярів.

Відповідно до мети дослідження було сформульовано наступні **завдання:**

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу щодо визначення сутності дефініції «дослідницькі уміння».
2. Окреслити особливості формування дослідницьких умінь в учнів початкових класів на уроках природознавства.
3. Встановити методичні аспекти використання лепбуків на уроках у початковій школі.
4. Визначити рівні сформованості дослідницьких умінь та охарактеризувати їх особливості.
5. Проаналізувати нормативні документи (Державний стандарт початкової загальної освіти, програму), підручники для 4–го класу, передовий та традиційний педагогічний досвід з проблеми дослідження.
6. Провести діагностику рівня сформованості дослідницьких умінь учнів 4-х класу.

7. Розробити систему роботи щодо використання лепбуку як засобу формування дослідницьких умінь молодших школярів та експериментально перевірити її ефективність.

Об'єктом дослідження є процес формування дослідницьких умінь молодших школярів на основі розробки лепбуків.

Предметом дослідження є система роботи, спрямована на формування дослідницьких умінь учнів 4-х класів на уроках природознавства через використання лепбуків.

Відповідно до мети, об'єкта та предмета дослідження нами було висунуто **гіпотезу** – формування дослідницьких умінь учнів 4-х класів буде ефективним за наступних умов:

- 1) поетапного, системного та цілеспрямованого використання лепбуків на уроках природознавства;
- 2) урахування педагогічних можливостей використання лепбуків в освітньому процесі початкової школи;
- 3) використання основних прийомів створення лепбуків в процесі навчання;
- 4) впровадження системи роботи, спрямованої на формування дослідницьких умінь в учнів 4-х класів на уроках природознавства на основі використання лепбуків.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань застосовувався комплекс методів, що включав: теоретичний аналіз і узагальнення наукових даних з проблеми дослідження; спостереження, анкетування, констатувальний та формувальний психолого-педагогічний експеримент; методи математичної обробки результатів дослідження.

Практична значущість дослідження полягає у розробці лепбуку під час вивчення теми «Південна Америка» у 4 класі, що забезпечуватиме

формування дослідницьких умінь молодших школярів. Запропонована система роботи та методичні матеріали можуть бути використані вчителями початкових класів під час вивчення освітньої галузі «Природознавство»; при викладанні навчальних дисциплін «Методика навчання природознавства» та «Інноваційні підходи у вивченні дисциплін природничого циклу».

Експериментальна база дослідження. В дослідженні взяли участь учні 4–А (20 осіб) та 4–Г (28 осіб) класів Криворізької гімназії № 91.

Апробація результатів. За результатами дослідження опубліковано статті:

1. Крігер О. Книжка-вкладка як засіб формування дослідницьких умінь молодших школярів на уроках природознавства / О. Крігер // Актуальні питання теорії і практики початкового навчання: Збірник наукових праць студентів. – Кривий Ріг: ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет», 2017. – Вип.10. – С. 152–156.

2. Крігер О. Лепбук: сутність та методичні аспекти використання на уроках природознавства у 4 класі / О. Крігер // Актуальні питання теорії і практики початкового навчання: Збірник наукових праць студентів. – Кривий Ріг: ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет», 2018. – Вип.11. – С. 69-72.

3. Крігер О.А. Лепбук як засіб формування дослідницьких умінь в учнів 4 класів на уроках природознавства: кваліфікаційна робота студентки психолого-педагогічного факультету групи ПНА-м-13 / О. А. Крігер; наук. керівник Л.П. Лисогор. – Кривий Ріг, 2018. – 70с.

4. Участь у другому турі Конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Початкова освіта».

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, що містить 62 джерел, із яких 4 написані

латиницею, 9 додатків, 4 таблиці. Загальний обсяг роботи – 111 сторінки, обсяг основного тексту – 69 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЛЕПБУКУ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

1.1. Дослідницькі уміння як психолого-педагогічна категорія

Реформування сучасної початкової освіти передбачає створення нового освітнього простору, який значно посилить вплив школи як соціального інституту на хід самореалізації особистості учня початкових класів. Означена вимога часу визначає зміст перетворень навчального процесу у початковій ланці освіти через пошук нових ефективних педагогічних технологій, які реалізовуватимуть розвиток задатків та здібностей учня. Тобто, освітні технології повинні забезпечувати засвоєння знань таким чином, щоб у процесі навчання відбувалася їх систематична актуалізація задля формування відповідних компетентностей та ініціювання учнів до активного самостійного навчання. На наш погляд, цим вимогам у повній мірі відповідає технологія створення лепбуків. У якості основних переваг означеної технології можна назвати – високий ступінь самостійності, ініціативність учнів та їх пізнавальна вмотивованість, розвиток соціальних навичок у процесі групової взаємодії, набуття досвіду дослідницько-творчої діяльності, міжпредметна інтеграція знань, умінь та навичок. Залучення учнів до активної дослідницької діяльності забезпечує формування таких умінь, як знаходити необхідну інформацію, усвідомлювати та засвоювати нове, висловлювати власні думки, вміти приймати рішення, враховувати погляди інших та усвідомлювати власні можливості у вирішенні певних навчальних завдань.

Згідно з новим державним стандартом початкової освіти молодші школярі повинні опанувати різноманітні види дослідницької діяльності [56]. Учень за сприяння вчителя повинен самостійно навчитися результативно діяти у нових ситуаціях, із використанням вже набутих знань, опановувати нові. Першочерговим завданням початкової ланки освіти на сьогодні є підготовка учнів початкових класів до вирішення проблем у широкому колі невизначених навчальних та життєвих ситуацій, до формування в них дослідницьких умінь.

При розкритті сутності поняття «дослідницькі уміння» необхідно виділити та пояснити зміст родових понять у логічній послідовності взаємопов'язаних категорій – «дослідження» та «дослідницька діяльність».

А.І. Савенков тлумачить дослідження *як творчий процес пошуку невідомого нових знань один із видів пізнавальної діяльності* [38, с.26].

Дослідницьку діяльність необхідно розглядати як особливий вид інтелектуальної діяльності, яка формується в результаті функціонування механізмів пошукової активності та будується на основі дослідницької поведінки [12, с.46].

Ефективне впровадження дослідницької діяльності передбачає наявності у суб'єкта пізнання специфічного особистісного утворення – дослідницьких умінь.

Для розкриття ключового поняття «дослідницькі уміння» в контексті нашого дослідження розглянемо додаткове поняття «уміння». Зазвичай означене поняття включає в себе автоматично виконувані дії, які називаються навичками, але у цілому являють собою свідомо підконтрольні акти певної діяльності [3, с.24].

В українському педагогічному словнику під «уміннями» розуміється *здатність належно виконувати дії, основані на доцільному використанні людиною набутих знань та навичок* [10, с.338].

У філософському словнику означення «уміння» визначено як сукупність навичок та знань, що визначає чіткість виконання будь-якої діяльності, і вважається засобом використання засвоєних знань на практиці [45, с.296].

Фіцула М.М. характеризує уміння як *здатність людини продуктивно виконувати роботу щодо перетворення певного предмета в продукт за нових умов*. Можна стверджувати, що уміння в своїй структурі включають уявлення, знання, навички концентрації, розподілу і переключення уваги, навички сприйняття, мислення, самоконтролю та регулювання процесом діяльності [43, с.81].

Під час встановлення структури «уміння», більш широке наукове визначення поняття подає А.І. Савенков, згідно концепції якого це *«надзвичайно складне структурне утворення чуттєвих, інтелектуальних, емоційних якостей особистості, які реалізуються в свідомому виконанні дій, що забезпечують досягнення поставленої мети діяльності»* [36, с.51]. Для реалізації в освітньому процесі дослідницької діяльності молодших школярів необхідне формування наступних умінь:

- уміння організувати власну діяльність (організація робочого місця, планування роботи);
- уміння та знання дослідницького характеру (вибір теми дослідження, уміння вибудувати структуру дослідження, уміння визначати методи дослідження, уміння здійснювати пошук інформації);

- уміння працювати з інформацією (мати уявлення про види інформації, джерела інформації, уміння розділяти на змістові частини, уміння виділяти головне, уміння чітко та концептуально висловлювати думку та ін.);
- уміння представляти результати дослідницької діяльності (доповіді, проекти та ін.);
- оціночні уміння (уміння, пов'язані з аналізом власної діяльності та з оціночною діяльністю).

Тобто, означені уміння передбачають пошукову активність та здатність оцінювати результати власної дослідницької діяльності, а також проектувати подальшу діяльність в змінних умовах.

Поняття «дослідницькі вміння» різними авторами тлумачиться по-різному. Багато дослідників відразу вдаються до класифікації дослідницьких умінь, не визначаючи самої сутності поняття. Аналіз різних визначень та класифікацій дозволив виділити нам декілька підходів щодо визначення дефініції «дослідницькі вміння».

Одне із перших визначень поняття «дослідницькі уміння» було сформульовано Т.В. Ігнаткіним, який тлумачить їх як *здатність самостійно спостерігати, проводити дослідження та пошук* [15, с.18].

І. Зимова, О. Шашенкова дослідницькі уміння визначають як *здатність до самостійних спостережень, дослідів, пошуків у процесі вирішення дослідницьких завдань* [14, с.45, с.98].

Акцентуючи увагу на використанні прийомів наукового пізнання під час проведення навчального дослідження В.І. Андреев визначає дослідницькі вміннями, як *«...вміння застосовувати певні прийоми наукового методу пізнання в умовах рішення навчальної проблеми у процесі виконання навчально-дослідницького завдання»* [4, с.123].

С.І. Бризгалова дослідницькі вміння визначає як *спосіб реалізації окремої діяльності* та визначає їх групи й подає класифікацію залежно від логіки наукового дослідження: науково-інформаційні, методологічні, теоретичні, емпіричні, комунікативно-мовленнєві [7, с.45].

На думку доктора педагогічних наук П.В. Середенко, «дослідницькі вміння і навички – це можливість виконання сукупності інтелектуальних операцій, які є підґрунтям реалізації дослідницької діяльності та забезпечують здобуття нового знання» [40].

Під загальними дослідницькими вміннями А.І. Савенков [39, с. 46-47] розуміє *вміння бачити проблеми, ставити питання, висувати гіпотези, давати визначення поняттям, класифікувати, спостерігати, проводити дослідження, робити висновки й умовиводи, структурувати матеріал, працювати з текстом, доводити і захищати власні ідеї*.

В контексті нашого дослідження за робоче приймаємо визначення поняття «дослідницькі вміння», запропоноване А.І. Савенковим, оскільки воно в найкраще розкриває сутність поняття, а також передбачає формування тих умінь та навичок, які передбачені експериментальною програмою дослідження.

У науковій літературі на сьогодні висвітлені різноманітні підходи щодо класифікації дослідницьких умінь. Наприклад, існують класифікації, у яких за основу взято функції діяльності (З.Ф. Єсаромва, Н.В. Кузьміна, В.А. Миколаїв та ін.); логіка процесу діяльності, в тому числі й дослідницької (І.Г. Бердников, М.В. Владика, Н.М. Яковлева та ін.) [20, с. 218– 222].

Відповідно до класифікації К.П. Кортнева і М.М. Шушаріна [21, с. 125–131], в основу якої покладена критична оцінка власної дослідницької діяльності, можна розвивати наступні дослідницькі вміння:

- виокремлювати проблему дослідження; коректно формулювати дослідницьку задачу;
- оцінювати методи вирішення поставленого завдання; планувати дослідницьку діяльність;
- знаходити оптимальне рішення поставленої задачі; реалізовувати обрану дослідницьку методичку.

Відповідно до вищезазначеного, можна стверджувати, що дослідницькі вміння – це складні вміння, які складаються з трьох основних компонентів:

- мотиваційного (який проявляється у вигляді пізнавального інтересу) та формується під час нової навчально-пізнавальної діяльності;
- змістовного, що включає систему знань про об'єкт дослідження;
- операційного (технологічного), що включає вже наявну в особистості систему умінь і навичок. За відсутності одного з означених компонентів, або, за його низької сформованості, формування дослідницьких умінь не є можливим.

Аналіз висвітлених підходів дозволив встановити, що під «дослідницькими вміннями учнів» можна розуміти складну систему розумових операцій та практичних дій, які проходять під безпосереднім контролем вчителя.

Н.П. Лазутіна до дослідницьких умінь відносить вміння формулювати мету дослідження, встановлювати предмет і об'єкт дослідження, висувати гіпотези, планувати дослідження та етапи його проведення, перевіряти гіпотез, визначати сфери і межі застосування результатів дослідження [21, с. 46– 47.].

А.В. Хуторський пропонує наступну структуру навчально-дослідницьких умінь:

1) *методолого-рефлексивний компонент:*

- цілепокладання, що передбачає встановлення мети і завдань дослідження на певних його етапах;
- освоєння основних методів дослідження;
- целевиконання, що передбачає вміння бачити проблему, формулювати гіпотезу, класифікувати, спостерігати, структурувати матеріал, пояснювати, доводити і відстоювати власні судження, робити висновки;
- рефлексивні вміння;
- вміння контролювати науковий пошук, оцінювати результати наукової діяльності, приймати рішення.

2) *мотиваційно-особистісний компонент:*

- ціннісні орієнтації;
- емоційне ставлення до пізнавальної і дослідницької діяльності;
- пошукова та пізнавальна активність;
- самостійність в процесі дослідження.

3) *комунікативний компонент:*

- вміння взаємодіяти з іншими учасниками дослідницького процесу;
- вміння знаходити, критично аналізувати та доносити інформацію іншим;
- вміння виконувати різні соціальні ролі в групі;
- вміння використовувати сучасні інформаційні технології [44, с.5].

Аналіз сучасної літератури дозволив А.І. Савенкову виділити принципи формування дослідницьких умінь і навичок учнів [35; 36; 37; 38].

Принцип самостійної цінності спільних дослідницьких умінь і навичок

– дослідницькі методи навчання повинні використовуватися системно, як особливий шлях пізнання. За таких умов формування загальних умінь і навичок дослідницького пошуку в учнів постає як завдання, що має

самостійну цінність. Це один із шляхів цікавого вивчення будь-якої освітньої галузі, спосіб адаптації особистості до умов постійно мінливого оточення [35, с. 278].

Принцип міжпредметності. Формування в учнів загальних умінь і навичок дослідницького пошуку на прикладі якоїсь однієї предметної області не забезпечує в повному обсязі використання всього дослідницького методичного арсеналу, а значить формування усіх типів дослідницьких умінь.

Принцип поступового ускладнення дослідницьких завдань. Процес формування дослідницьких умінь в учнів початкових класів передбачає поступове ускладнення видів дослідницької діяльності, збільшення частки самостійності під час виконання дослідження.

Принцип мотивації до дослідницької діяльності передбачає формування в учнів стійких інтересів до вирішення складних, комплексних, багаторівневих пізнавальних проблем. Різні форми роботи забезпечують урізноманітнення дослідницької діяльності, що робити її ще більш цікавою та емоційно забарвленою.

У статті «Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності молодших школярів» О.Я. Савченко зазначає, що дослідницька діяльність у початковій школі має широкий діапазон за змістом та різноманітністю за типом пізнання, тобто здійснюється на практичному й теоретичному рівнях. Дослідницька позиція учня початкових класів проявляється по-різному: під час спостереження й дослідів у природі, в своєму розумінні прочитаного тексту, уявному діалозі з його автором, власноручному створенні виробу, формулюванні нового способу розв'язування задачі, знаходженні нової інформації для проекту, аналогії між віддаленими явищами, ознаками тощо. Сильна дослідницька позиція

поступово впливає на ставлення учня як до навчання, так і до повсякденного стилю життя. В такому разі можна стверджувати, що відбувається поступове формування дослідницької поведінки, яка яскраво виявляється в будь-якому середовищі [39, с. 41 – 49, 46–47].

В процесі формування дослідницьких умінь учнів початкових класів умовно виділяють три етапи: *пропедевтичний* (I клас), *основний* (II–III клас) та *етап самореалізації* (IV клас) [42]. На кожному етапі організація роботи щодо розвитку та формування в молодших школярів дослідницьких умінь має свої особливості.

Збагачення дослідницького досвіду чотирикласників забезпечується на основі індивідуальних досягнень та самостійних досліджень. В організації пошуково-творчої діяльності акценти спрямовуються на формування умінь знаходити в явищах закономірні зв'язки, робити узагальнення за результатами спостережень, подавати результати у вигляді схем, таблиць, графіків, під керівництвом вчителя виконувати дослідження для перевірки висунутих гіпотез, робити теоретичні висновки і умовиводи. Під час уроків систематично використовуються нестандартні завдання, виконання яких передбачає використання індуктивних і дедуктивних шляхів міркувань, прийомів співставлення, докази, перенесення знань у нову ситуацію і т. д.

У четвертому класі багато учнів вже можуть самі опирати тему дослідження. Вчитель повинен лише «підштовхнути» їх до правильного вибору. На даному етапі дослідна робота виходить на новий рівень, стає більш аналітичною. Учні визначають головне із загального потоку інформації (яку отримують, у тому числі, із засобів масової інформації, в ході відвідування музеїв, виставок, тощо) та оформляють готовий проект самостійно. Все більша кількість учнів проводить опитування, анкетування, довготривалі самостійні дослідження з застосуванням наявних знань і умінь.

У IV класі молодші школярі можуть займатися домашніми дослідженнями, які не є обов'язковими. Учні виконують їх за власним бажанням. Результати роботи повинні бути обов'язково представлені у вигляді усних виступів, підготовлених альбомів, схем, моделей та прокоментовані вчителем чи самими учнями. При цьому не варто вимагати від учня докладної розповіді про те, як проводилося дослідження; важливо підкреслити прагнення учня до виконання такого типу робіт, відзначити лише позитивні сторони.

Розумові вміння та навички

Учні освоюють вміння:

- проводити повне порівняння з дотриманням його послідовності;
- розділяти ціле на складові частини в практичних діях;
- здійснювати комплекс дій, що становлять елементарний аналіз різної інформації;
- відтворювати в бесіді основні смислові частини прослуханого, побаченого;
- аналізувати відповідь однокласників за планом;
- виділяти суб'єкт і сюжет навчального тексту та його частини, відповідаючи на питання «Що говорить про це?»;
- розділяти інформацію на логічні частини, виокремлювати родові і видові поняття;
- знаходити в тексті найбільш важливі за змістом слова та пропозиції, придумувати заголовки, складати простий план невеликого тексту;
- знаходити основні смислові групи, малюнки, читати прості таблиці, використовувати прості схеми;
- порівнювати різну за характером і цільовим призначенням інформацію на основі істотних конкретних і загальних ознак;

- порівнювати два об'єкти з введенням третього, контрастного об'єкта і образу;
- проводити відбір необхідних об'єктів, порівнювати їх за певними ознаками, робити висновки, оформляти їх у вигляді малюнка і простого словесного плану, заголовка, умовної схеми, правильного умовивода;
- розпізнавати в реальному житті вивчені загальні поняття, закономірності;
- розшифровувати дане родові поняття, наводити 3–4 приклади, конкретизувати заголовок, малюнок, простий словесний план;
- зв'язно відповідати за планом;
- наводити докази (індуктивні, дедуктивні і за аналогією);
- знайомити з суттю, структурою і правилом-орієнтиром докази (теза, аргументи, спосіб докази, висновки);
- вибудовувати елементарний доказ за заданою структурою і правилом-орієнтиром (теза – конкретне поняття, прямий спосіб демонстрації, 2–3 аргументу – конкретні судження, приклади, факти);
- освоювати правило-орієнтир, дане в формі малюнка з короткими поясненнями, використовувати засоби наочності і найпростіші технічні засоби навчання;
- бачити протиріччя в різних ситуаціях навчально-пізнавальної діяльності, нову функцію об'єкта, структуру об'єкта;
- розуміти запропоновану проблемну ситуацію, висловлювати припущення про можливі способи вирішення протиріччя;
- намічати в груповій і парній роботі простий план дій при вирішенні пізнавальних завдань, перевіряти спільно результати рішення.

Вміння і навички роботи з книгою та іншими джерелами інформації

Учні освоюють вміння:

1. слухати читання, розповідь, пояснення вчителя, відповіді учнів, виділяючи основні думки, визначаючи їх взаємозв'язок, логічну послідовність, мовне оформлення;

2. відтворювати основні думки прослуханого в бесіді, зберігаючи, якщо необхідно, особливості стилю висловлювання; аналізувати і рецензувати відповіді учнів за певним планом; чути і виправляти свою промову;

3. слухати навчальні та науково-популярні фільми, використовувати їх зміст у навчальній роботі;

4. під керівництвом вчителя виділяти головне в текстах різного характеру і призначення, працювати з поняттями, виділяючи істотні і другорядні ознаки предметів; користуватися прийомом складання простого плану при засвоєнні змісту;

5. орієнтуватися в структурі підручника / книги, використовувати знання про структуру книги при її виборі і роботі з нею;

6. використовувати з тією ж метою елементи оформлення книги (фотографії, креслення, карти, малюнок та ін.);

7. складати каталог прочитаних книг, за допомогою вчителя або бібліотекаря складати індивідуальний план читання;

8. використовувати матеріали додаткового (позакласного) читання на уроках і в позакласній роботі.

Вміння і навички, пов'язані з культурою усного та писемного мовлення

Учні освоюють вміння:

1. відповідати на питання різного характеру (на відтворення, творче осмислення); ставити різні за характером запитання до тексту, розповіді вчителя, відповіді учня;
2. вести діалог на підставі матеріалів нескладних навчальних тем з використанням наочних посібників;
3. докладно, стисло або вибірково переказувати за планом зміст навчальних текстів, уривка з художнього твору, фрагмента телепередачі, та ін;
4. будувати зв'язні висловлювання, різні за типом мовлення (розповідь, опис, міркування);
5. виконувати основні види письмових робіт: списування, запис під диктовку, виклад, твір, лист, записи в щоденнику, відгук.

Для вчителя головний результат навчально-дослідницької роботи – не просто пророблена тема, склеєний з паперу макет або повідомлення, підготовані учнем / учнями. Педагогічний результат – це, перш за все, набутий молодшими школярами безцінний в навчальному відношенні досвід самостійної творчої дослідницької роботи, нові знання, дослідницькі вміння, які допоможуть вирішувати нестандартні навчальні завдання і грамотно виходити зі складних життєвих ситуацій. Очевидно, що всі учні початкової школи можуть стати юними дослідниками як на уроці, так і поза ним – під керівництвом вчителя або самостійно; всі педагогічні прийоми і методики роботи застосовні в початковій школі, якщо адаптовані до відповідного вікового періоду, рівня знань та досвіду учнів, які залучаються до навчальної діяльності.

На основі визначення змісту дослідницьких умінь, а також урахування вікових особливостей молодших школярів, О.П. Гладковою виділені наступні критерії їх сформованості [51]: зацікавленість до дослідницької діяльності,

готовність до реалізації дослідницьких умінь, ступінь самостійності під час виконання дослідницького завдання. Означені критерії покладені в основу виділення рівнів сформованості дослідницьких умінь учнів початкових класів:

– *адаптивний* (низький) рівень – виявлення нестійкого інтересу до діяльності, утруднення у виконанні дій на кожному з етапів дослідження, робота в основному за аналогією під керівництвом вчителя;

– *продуктивний* (середній) рівень – виявлення інтересу до діяльності, часткова сформованість дослідницьких умінь, яка забезпечує проведення дослідження за допомогою вчителя; прояв елементів творчості під час вибору теми, методів та представлення роботи;

– *творчий* (високий) рівень – переважання внутрішніх пізнавальних мотивів, сформований комплекс умінь, який забезпечує самостійне проведення дослідження, проявляється оригінальність на усіх етапах дослідження, нестандартне вирішення проблеми.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що формування дослідницьких умінь передбачає чітке окреслення їх видів. Крім того, враховуючи різні авторські підходи, викладені вище, дослідницькі уміння учнів необхідно розглядати як сукупність розумових операцій та практичних дій, що здійснюються учнями під керівництвом вчителя та дозволяють вмотивовано брати участь в навчально-пізнавальній дослідницькій діяльності.

Формування дослідницьких умінь в учнів початкових класів забезпечує пізнання та освоєння різноманітних методів дослідження, можливість використання набутих знань та умінь у будь-яких життєвих ситуаціях, що сприяє подальшому самовизначенню та саморозвитку особистості. Особливо значущим в контексті формування дослідницьких

умінь є формування навички бачити протиріччя в різних ситуаціях навчально-пізнавальної діяльності, визначати нові та незвичні функції об'єкта, його складові компоненти, а також розуміти різноманітні проблемні ситуації, висловлювати припущення про можливі способи вирішення протиріччя.

1.2. Лепбук: сутність та методичні аспекти використання на уроках природознавства у початковій школі

В Концепції Нової Української школи зазначено, що основним завданням її початкової ланки є – навчити самостійно здобувати учнів знання, знаходити найоптимальніші шляхи вирішення певних проблемних ситуацій, аргументовано відстоювати власну позицію, чітко висловлювати власну думку, мати розвинені комунікативні здібності. Кожна особистість повинна пройти шлях від систематичного аналізу та критичної рефлексії (досвід обробки потоків інформації) до продукування оригінальних ідей. Означений шлях не лише допоможе учням працювати з різноманітною інформацією у період навчання, але й стане основою для формування уміння здобувати знання самостійного протягом усього життя.

Дослідниками визначено, що краще і швидше запам'ятовується емоційно забарвлений навчальний матеріал. За таких умов сприйняття учнем складної інформації відбувається на усвідомленому рівні. Встановлено, що однією із сучасних технологій, яка сприяє усвідомленому запам'ятовуванню навчального матеріалу є створення лепбуку. Зазначена технологія широко використовується вчителями початкових класів та батьками, які навчають своїх дітей вдома у Сполучених Штатах Америки. Лепбук (*lapbook*) – це порівняно нова педагогічна технологія навчання, що представляє собою один

із різновидів проектної технології. У дослівному перекладі з англійської мови лепбук означає «книга на колінах» [49; 62]. Вперше технологію створення лепбука використала у своїй домашній школі мати та письменниця з Вірджинії Теммі Дабі.

Вона узагальнила досвід використання різноманітних міні-книг, автором яких була Діна Зайк ще у вісімдесятих роках минулого сторіччя. Саме Діна Зайк запропонувала використовувати для легкого та ненав'язливого запам'ятовування інформації дітьми так звані *foldables* – складені аркуші паперу. Автор детально описала у своїй книзі різноманітні способи їх створення. Використання таких складених різними способами аркушів паперу в освітньому процесі, або, як ми їх зараз називаємо, «міні-книги», давало можливість дітям, працюючи над їх виготовленням, швидко та надовго запам'ятовувати потрібну інформацію. Ця технологія широко почала впроваджуватися та використовуватися у приватних домашніх школах всього світу.

Таммі Даббі зі свого боку запропонувала вкласти ці міні-книжки в одну оригінально оформлену папку. Авторка назвала цю саморобну книгу так, тому що вся робота відображається у «книзі», яка може розміщуватися на колінах у дитини. Фінальне створення Лепбуку є кінцевим етапом вивчення певної теми. Тобто учень, вивчивши тему, оформлює отримані знання у вигляді лепбука, куди вміщує все, про що він дізнався [32, с.7].

В американській онлайн енциклопедії «Squidoo» поняття «lapbooking» визначається як «... складання міні-книг, що охоплюють деталі, які ви вивчали. Після створення різноманітних міні-книг усі вони збираються у велику папку – lapbook».

Лепбук відповідає всім вимогам предметно-розвивального середовища. Він інформативний, багатофункціональний та забезпечує

розвиток творчості, уяви й може використовуватись одночасно групою дітей (в тому числі за участю дорослого як партнера). Крім того, він є засобом художньо-естетичного розвитку дитини та залучає її до світу мистецтва [32, с.8].

Дидактичні розробки в вигляді лепбуку створюють можливість вчителю залучати учнів до активної дослідницької діяльності. Також, можна зазначити, що створення лепбуку – це інтерактивний вид діяльності, починаючи від обрання теми та дизайну – до реалізації готового «продукту» технології. Кожен розділ лепбуку, над яким працює учень самостійно, вимагає напруженої концентрації уваги, але так, як цей процес протікає в нетрадиційній (ігровій) формі, зникає проблема навчального перевантаження та відбувається «занурення» учня до цікавої творчої діяльності, в основі якої лежить перебіг мислительних процесів різної складності.

Аналіз літератури свідчить про те, що виготовлення молодшими школярами лепбука забезпечує можливість: навчити працювати з різними джерелами інформації; сформувати вміння аналізувати, виділяти основні компоненти навчальної інформації; розширити і збагатити словниковий запас учнів активізуючи їх комунікативну компетенцію; формувати у молодших школярів вміння логічно мислити; навчити представляти цікаву природничу інформацію у незвичайній формі; створити здоров'язбережувальне та емоційно розвивальне середовище на уроці; розширювати інформаційний простір для учнів початкових класів за рахунок створення творчо-дослідницького середовища.

Як зазначають американські дослідники, лепбук – це ідеальний інструмент, який використовують творчі вчителі як на уроках, так і під час виконання домашніх завдань [49; 62]. Їх можна створювати на будь яких типах уроків з різних навчальних дисциплін. Молодші школярі у процесі

такої діяльності створюють власні «витвори мистецтва», розробляючи макет дизайну і в той же час вивчаючи навчальний предмет. Можна використовувати базовий макет лепбуку, постійно наповнюючи його міні-книжечками на різних предметах. За таких умов різноманітність дизайну міні-книжечок забезпечуватиме реалізацію різноманітних проектів. Таким чином шляхом координації та систематизації навчального матеріалу дисциплін, які увійшли в означений лепбук, відбувається перебіг когнітивних процесів та формування нових інтегрованих понять.

Створення лепбуку необхідно починати з відповідей учнів на такі запитання:

1. Які міні-книжки я хочу створити?

2. Яку форму книжки я хочу обрати?

Книжечки можуть бути представлені у формі тварини, будиночка, машини, але водночас відображати тематику дослідження.

3. Яку інформацію я хочу відобразити?

Після кожного уроку дайте можливість учням додати новий матеріал у свою книгу, відведіть час між уроками для пошуку власної інформації, використовуйте комп'ютер для пошуку необхідних тематичних зображень.

Лепбук це не лише потужний довідковий інструмент та особлива форма організації навчального процесу, це, перш за все, основа партнерської проектної діяльності вчителя й учнів, а також батьків і дітей. Основа лепбука розробляється вчителем, а доповнюється, вдосконалюється разом з учнями та їх батьками. В результаті такої партнерської взаємодії створюється потужний практико-зорієнтований дослідницький проект.

Залежно від призначення лепбуки бувають – навчальні ігрові, вітальні, святкові, автобіографічні (папка-звіт про якусь важливу подію в житті дитини: подорож, похід в цирк, канікулярне дозвілля та ін.).

Форма представлення може бути у вигляді стандартної книжки з двома розворотами, папка з 3–5 розворотами, книжки-розкладки, фігурної папки.

Наповнення лепбуку передбачає розробку інформаційних кишеньок, фігурних конвертів, кишеньок-віконенць, обертові деталі, катки, теги, стрілки, пазли, чисті аркуші для нотаток.

Робота над створенням лепбуку проходить у кілька етапів [8, с. 162–164]: вибір теми; обговорення плану; створення макета; створення шаблону лепбуку.

I. Вибір теми лепбуку. Тема для папки може бути будь-якою, як і її складність. Можна зазначити, що найкращими є лепбуки, які розкривають сутність проблемного питання, розв'язання якого потребує використання міжпредметних зав'язків. Загальні лепбуки, наприклад, на тему: «Птахи», «Риби», «Комахи», «Свята», «Космос», «Професії» є досить оглядовими й не забезпечують відображення усіх аспектів тем. У такому випадку створюється оглядовий лепбук із загальновідомими фактами.

II. Планування діяльності. Лепбук – це не просто книжка з малюнками – це навчальний посібник. Тому необхідно продумати, що він повинен включати в себе, які завдання будуть доречні, щоб повністю розкрити тему. А для цього потрібен план про що буде йти мова. того, що ви хочете в цій папці розповісти. Як правило, всі завдання повинні мати розвивальний, проблемний характер та забезпечувати формування комунікативної компетентності, когнітивних процесів. Завдання повинні ознайомлювати учнів із новими поняттями на засадах тісного зв'язку із життєвим досвідом учня, використання міжпредметної інтеграції та ін. На даному етапі необхідно забезпечити чітке структурування додаткової інформації та проведення якісного дослідження. Цей етап є найбільш

тривалим (тривалість залежить від складності обраної теми та індивідуальних особливостей учнів).

III. Розробка макету. Означений етап є найбільш цікавим та зазвичай подобається учням. Необхідно спроектувати кожний етап дослідницького плану в матеріальну модель (вибір форми, підбір цікавих завдань та інформації, що розміщуються на різноманітних елементах). Учнями створюється креслення (формату аркуша А4).

IV. Створення шаблону. Самий кропіткий етап – відповідно до макету необхідно створити шаблон папки в натуральну величину.

Простір для розвитку творчих здібностей та дослідницьких умінь учнів дає використання лепбука саме на уроках природознавства. Адже, по-перше, сама дослідницька діяльність дитини на уроках природознавства передбачає обробку велетенської кількості інформації, що допомагає розвитку аналітичних здібностей учнів. По-друге, за допомогою лепбука етап рефлексії на уроці не просто дає можливість вчителю зрозуміти, що діти засвоїли за урок, він допомагає дитині суб'єктивно відтворити інформацію, викласти на папір своє бачення світу в цілому, або окремих його природничих сторін, тому що на уроках природознавства лепбук можна використовувати під час вивчення однієї теми розділу, або цілого розділу.

Використання лепбука на уроках природознавства у початкових класах забезпечує не лише формування в молодших школярів певного об'єму знань з предмета, а й навчає їх всебічно розкривати дослідницьку проблему, формулювати завдання і вирішувати їх, творчо підходити до питання організації та підбору інформації. В умовах модернізації освіти, вчителю необхідно шукати нові методи і технології навчання, які допомагали б йому навчати та виховувати особистість, яка потрібна новому сучасному суспільству – особистість, яка може нестандартно мислити, пропонувати і

реалізувати різні ідеї. Лепбук – це не просто технологія навчання, що забезпечує закріплення і практичне відпрацювання отриманих знань на уроці, це політ фантазії, який може дати непередбачувані результати, це дослідження, які одного разу почавшись, продовжуватимуться все життя.

Висновки до розділу 1

На сучасному етапі розвитку та реформування початкової ланки освіти значне місце серед встановлених умінь та навичок посідає опанування навичками саме дослідницької діяльності. Учень за сприяння вчителя повинен самостійно навчитися результативно діяти у нових ситуаціях, із використанням вже набутих знань опанувати нові.

На сьогодні вивчення природознавства у початкових класах не обмежується формуванням в учнів уявлень про природу та її компоненти. Зміст цього предмета складає система взаємопов'язаних понять, засвоєння учнями кожного з яких потребує спеціальної методичної підготовки вчителя.

У молодшому шкільному віці продовжується соціально-особистісний розвиток дитини, який характеризується появою досить усвідомленої системи уявлень про оточуючих людей, соціальні і міжособистісні відносини, про себе, про морально-етичні норми, на основі яких будуються взаємини оточуючим світом.

Щодо сутності поняття «дослідницькі вміння» то серед науковців немає одностайної думки щодо визначення дефініції. Аналіз наукової та методичної літератури дозволив виділити три основні критерії, що є спільними для усіх опрацьованих визначань: основою для формування дослідницьких умінь є створення умов для дослідницької діяльності;

дослідницька діяльність – діяльність творча; процес підпорядковується загальній схемі послідовності проведення дослідження.

В контексті нашого дослідження за робоче приймаємо визначення поняття «дослідницькі уміння», запропоноване А.І. Савенковим, оскільки воно в найкраще розкриває сутність поняття, а також передбачає формування тих умінь та навичок, які передбачені експериментальною програмою дослідження. Збагачення дослідницького досвіду забезпечується на основі індивідуальних досягнень та самостійних досліджень кожного учня. В організації пошуково-творчої діяльності акцентується увага на формуванні умінь знаходити в явищах закономірні зв'язки, робити узагальнення за результатами спостережень, подавати результати у вигляді схем, таблиць, графіків, під керівництвом вчителя виконувати дослідження для перевірки висунутих гіпотез, робити теоретичні висновки і умовиводи.

У початковій ланці освіти визначено такі провідні критерії сформованості дослідницьких умінь, як зацікавленість до дослідницької діяльності, готовність до реалізації дослідницьких умінь, ступінь самостійності під час виконання дослідницького завдання. Означені критерії покладені в основу виділення рівнів сформованості дослідницьких умінь учнів початкових класів: *адаптивний, продуктивний, творчий*.

Враховуючи різні авторські підходи, викладені вище, дослідницькі уміння учнів необхідно розглядати як сукупність структурованих розумових операцій та практичних дій, що здійснюються учнями під керівництвом вчителя за детально спланованим алгоритмом дослідницької діяльності.

Визначено, що краще і швидше запам'ятовується емоційно забарвлений навчальний матеріал. За таких умов сприйняття учнем складної інформації під час проведення дослідницької роботи відбувається на усвідомленому рівні. Встановлено, що однією із сучасних технологій, яка

сприяє усвідомленому запам'ятовуванню навчального матеріалу є створення лепбуку. Зазначена технологія широко передбачає дотримання всіх етапів створення та активну взаємодію молодших школярів у робочих групах й представлення власної точки зору на висвітлення певної проблемної ситуації чи теми у цілому. Для вчителя результатом навчально-дослідницької роботи є не просто вивчена тема, склеєний з паперу макет або повідомлення, підготовані учнем / учнями. Це, перш за все, набутий молодшими школярами безцінний в навчальному відношенні досвід самостійної творчої дослідницької роботи, нові знання, дослідницькі вміння, які допоможуть вирішувати нестандартні навчальні завдання і грамотно виходити зі складних життєвих ситуацій.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ЛЕПБУКУ

2.1. Аналіз передового педагогічного досвіду

Освітній стандарт нового покоління ставить перед початковою ланкою освіти нові завдання, які передбачають формування вміння в учнів самостійно здобувати знання, уміти опрацьовувати різноманітні джерела інформації, на високому рівні проводити їх аналіз, формулювати визначення природничих понять на основі здійснення простих та складних логічних операцій, які є підґрунтям інтелектуального розвитку особистості.

Одним із завдань нашого дослідження є вивчення сучасного стану проблеми використання лепбуків як засобу дослідницьких умінь молодших школярів в умовах діючої системи навчання. У зв'язку з цим нами проаналізовано Державний стандарт початкової загальної освіти (2011 рік) [13], Концепцію Нової української школи (2016 рік) [56], навчальну програму освітньої галузі «Природознавство» для 4 класу редакції 2016 року [30] для визначення кола природничих понять та основних умінь, якими необхідно оволодіти молодшому школяреві, підручник для 4-го класу [11].

В контексті нашого дослідження нами встановлені загальнопізнавальні вміння молодших школярів, які необхідно сформувати відповідно до програмних вимог:

- називає представників рослинного і тваринного світу материків;
- пояснює пристосування живих організмів до різних умов існування;
- показує на карті материки і океани;
- складає розповіді про природу материків та океанів;
- виступає перед класом із підготовленою інформацією.

Підручник «Природознавство» 4 клас є основним дидактичним засобом реалізації державної навчальної програми, спрямований на формування системи інтегрованих знань про неживу та живу природу, екологічних понять, опанування способами навчально–пізнавальної та природоохоронної діяльності, формування ціннісного ставлення до природи та людини. Навчальний зміст підручника відповідає вимогам чинної програми, є логічним продовженням курсу «Природознавство» для першого, другого та третього класу, а також вміщує матеріал, який забезпечує наступність вивчення даної дисципліни у п'ятому класі [11;13].

Підручник містить незначну кількість завдань, які можна використати під час створення загального лепбуку, не враховуючи проблемного розкриття окреслених понять, яке забезпечуватиме їх різнобічне та більш повне формування.

Для розроблення власної системи роботи щодо використання лепбуку як засобу формування дослідницьких умінь в учнів 4 класу нами був проведений аналіз передового педагогічного досвіду вчителів та науковців-методистів, які працюють у полі окресленої проблеми.

Вихователі-методисти Плячок Анна Олексіївна, КЗ «ДНЗ №11 ВМР» та Олійник Васирина Василівна КЗ «ДНЗ №11 ВМР» у м. Вінниця наголошують на те, що лепбук – це спосіб закріплення знань дітей з певної теми. Він дає можливість дітям осмислити зміст всієї папки, провести дослідницьку роботу, в процесі якої відбувається пошук, аналіз та виділення необхідної інформації. Він допомагає дитині краще зрозуміти і запам'ятати матеріал. В процесі створення лепбуку дитина самостійно збирає та систематизує інформацію, формуючи навички шкільного навчання. Особливо важливим є те, що для створення лепбуку можна підбирати завдання, вирішення яких буде під силу кожній дитині (одним – намалювати сюжет,

іншим – зібрати книжку-гармошку, а третім – завдання, що забезпечують розвиток логічного мислення) і зробити колективну книжку. І головне – при створенні лепбука діти здобувають самостійно знання, а не отримують їх у готовому вигляді. В результаті роботи з лепбуком у дітей розвиваються універсальні вміння, такі як:

- вміння планувати майбутню діяльність;
- домовлятися з однолітками;
- розподіляти обов'язки;
- шукати потрібну інформацію, узагальнювати її, систематизувати;
- самостійно давати пояснення на виникаючі питання;
- приймати власні рішення, спираючись на свої знання і вміння;
- використовуючи усне мовлення, висловлювати власні думки та

переконання [32, с.8].

На тематичній зустрічі «Лепбук як дослідницький проект молодшого школяра» у Бердянській спеціалізованій школі I–III ст. №16 вчитель вищої категорії Олена Клименченко наголошує на тому, що за своєю суттю «lapbook» – це інтерактивна книга, зроблена своїми руками, тому найчастіше вона оформлюється у вигляді картонної папки, всередині якої кишеньки з різноманітними завданнями, що розкладаються, світлини та багато іншого. Учні подобається все це розглядати, перегортати, відкривати і вивчати – в результаті такої тематичної гри можна вивчати щось нове. Учні не тільки зосереджуються над матеріалом, а й при підготовці відповідної інформації можуть розмальовувати, вирізати, складати пазли. [61]

Вчитель початкових класів Гатовська Д.А. у статті «Лепбук как средство обучения в условиях ФГОС» *серед переваг використання лепбуку виокремила наступні:*

– Використання різних форм організації діяльності учнів (індивідуальної, парної або групової роботи).

– Учитель виступає не в ролі джерела інформації, а в ролі консультанта.

– Спільна робота з батьками. Лепбук гарний і тим, що до його створення можна залучити батьків. (Живе спілкування, якого багато не буває, батьківський приклад мотивує на успішне навчання).

– Унікальність лепбуку – немає правильного чи неправильного способу його створення, адже все залежить від того, як учень сприймає задану тему, якими засобами він користується для досягнення своїх цілей.

– Підхід до навчання (індивідуальний, диференційований). Той факт, що рішення проблеми і наповнення інформацією лепбука залежить від учня, говорить про те, що при створенні лепбука, забезпечуються індивідуальний і диференційований підходи в навчанні.

– Зацікавленість молодших школярів незвичайними рішеннями та способами подання інформації, що, в свою чергу, впливає на мотиваційний компонент проекту.

До недоліків впровадження лепбука у навчальний процес вчитель відносить:

– Складність оцінювання. Оцінювання кожної роботи також передбачає індивідуальний підхід до кожного учня.

– Великий обсяг часу відведений для створення лепбука. [8, с.162-164]

У практичній діяльності методист Н.А. Короткова роботу над створенням лепбуку проводить на основі організації партнерської діяльності дорослого з учнями: паритетна дослідницька діяльність; добровільне приєднання учнів до діяльності (без психічного і дисциплінарного примусу);

вільне спілкування і переміщення учнів під час діяльності (при відповідній організації робочого простору); кожен працює в своєму темпі. [18]

При створенні лепбуку учні здобувають знання самостійно в процесі власної пізнавально-дослідницької діяльності, а не отримують їх у готовому вигляді із активним залученням батьків до освітньої діяльності.

В результаті означеної освітньої діяльності в учнів формуються універсальні вміння: вміння планувати майбутню діяльність; домовлятися з однолітками; розподіляти обов'язки; шукати потрібну інформацію, узагальнювати її, систематизувати; самостійно давати пояснення на виникаючі питання; приймати власні рішення, спираючись на свої знання і вміння; використовуючи усне мовлення, висловлювати свої думки і бажання.

Технологія створення лепбуків на сьогодні є новою, її починають активно використовувати як у дошкільній, так і початковій ланці освіти. Більшість науковців, вчителів та методистів зазначають, що означена технологія є різновидом проектною. Проте, відмічається її переваги над проектною – це більш емоційне сприйняття навчального матеріалу. Науковцями у галузі педагогіки та психології встановлено, що знання, які формуються в учнів під час переживання позитивних, «яскравих» емоцій сприймаються усвідомлено та запам'ятовуються й відтворюються на високому рівні.

Таким чином, можна стверджувати, що лепбук, як продукт навчально-дослідницької діяльності, забезпечує розвиток в учнів творчого потенціалу, формування креативного мислення, вміння долати труднощі та вирішувати поставлені проблеми. В контексті діяльнісного підходу, за дослідженнями американських вчених, лепбук є ефективним засобом впровадження міжпредметної інтеграції на основі якої формування дослідницьких умінь учнів відбувається на високому рівні й збагачується наукова картина світу.

2.2. Визначення вихідного рівня сформованості дослідницьких умінь

Експериментальна робота проводилася на базі Криворізької гімназії № 91 у 4–А та 4–Г класах.

Мета експериментальної роботи – визначити вплив лепбуку, як практико зорієнтованого проекту на рівень сформованості дослідницьких умінь молодших школярів; розробити систему роботи та експериментально довести ефективність застосування лепбуку з метою формування дослідницьких умінь учнів 4–х класів на уроках природознавства.

За результатами аналізу наукової літератури було визначено концептуальні засади дослідження: формування дослідницьких умінь учнів 4-х класів буде успішним за таких умов:

- 1) поетапного, системного та цілеспрямованого використання лепбуків на уроках природознавства;
- 2) урахування педагогічних можливостей використання лепбуків в освітньому процесі початкової школи;
- 3) використання основних прийомів створення лепбуків в процесі навчання;
- 4) впровадження системи роботи, спрямованої на формування дослідницьких умінь в учнів 4–х класів на уроках природознавства на основі використання лепбуків.

Для перевірки висунутої гіпотези було здійснено психолого–педагогічний експеримент, який проходив у три етапи:

1 етап – констатувальний. Під час констатувального етапу дослідження було проведено первинну діагностику початкового рівня сформованості дослідницьких умінь в учнів четвертого класу.

2 етап – формувальний. На даному етапі дослідження в експериментальному класі запроваджувався розроблений практико зорієнтований проект результатом якого є створення лепбуку.

3 етап – контрольний. Під час контрольного етапу дослідження була здійснена повторна діагностика рівня сформованості дослідницьких умінь учнів 4–х класів в контрольному та експериментальному класі.

Під час проведення експерименту враховувалися рівень розвитку учнів, їх вікові та індивідуальні особливості.

Основними критеріями відбору діагностичних методів були: відповідність віковим особливостям учнів, діагностична цінність у визначенні особливостей рівня сформованості дослідницьких умінь молодших школярів у 4 класі.

Використовувалися емпіричні методи дослідження:

- спостереження за навчальним процесом;
- вивчення педагогічного досвіду вчителів;
- анкетування учнів;
- педагогічний експеримент.

Констатувальний етап

Для виявлення рівня сформованості дослідницьких умінь учнів був проведений констатувальний експеримент. У ньому взяли участь учні 4–А та 4–Г класів Криворізької гімназії № 91. У ході цього етапу вирішувалися наступні завдання:

1. Відібрати діагностичні методики для оцінки рівня сформованості дослідницьких умінь учнів молодшого шкільного віку.
2. Провести апробацію діагностичного комплексу.

3. Виявити рівень сформованості дослідницьких умінь учнів четвертих класів та їх готовності до створення лепбуку.

В основу діагностичного вивчення особливостей формування дослідницьких умінь в учнів початкової школи були покладені принципи компетентнісного підходу в освіті:

- системний підхід до діагностики;
- індивідуальний та диференційований підхід до учнів;
- надання можливості учням самостійно планувати свою освітню діяльність й удосконалювати її в процесі активної творчої роботи;
- різноманітні форми організації мисленнєвої діяльності учнів різних видів складності;
- надання свободи вчителю у виборі тематики та шляхів створення лепбуків.

Для успішної роботи з формування дослідницьких умінь молодшого школяра засобом лепбуку виникла необхідність визначити рівень сформованості комплексу дослідницьких умінь молодших школярів. З цією метою на констатувальному етапі нами була розроблена адаптована анкета для учнів 4 класів (див. додаток А.1 та А.2) за методикою А.І. Савенкова «Визначення рівня сформованості дослідницьких умінь» [31] та здійснена діагностика. Результати діагностики оцінювалися за рівневою системою, що передбачала дотримання *наступних критеріїв*: вміння бачити проблеми; вміння ставити питання; вміння висувати гіпотези; вміння давати визначення поняттям; вміння класифікувати; вміння спостерігати; вміння і навички проведення експериментів; вміння робити висновки й умовиводи; вміння структурувати матеріал; вміння пояснювати, доводити і захищати свої ідеї. Означені критерії сформованості дослідницьких умінь були об'єднані О.П. Гладковою у відповідні рівні – *адаптивний* (низький), *продуктивний*

(середній), *творчий* (високий) рівень, характеристики яких у повному обсязі окреслені нами у підрозділі 1.1., ст. 21.

У експериментальній роботі взяли участь 48 учнів четвертих класів. Діагностування молодших школярів щодо визначення первинного рівня сформованості дослідницьких умінь свідчить про те, що переважає частка учнів з адаптивним рівнем у 4–Г класі – 57,1% учнів та 55% – у 4–А класі (див. табл. 2.1). Тобто, ці учні виявляють нестійкий інтерес до діяльності, мають утруднення у виконанні дій на кожному з етапів дослідження, робота виконується переважно під керівництвом вчителя. Встановлено, що з продуктивним рівнем сформованості дослідницьких умінь частка учнів у 4–Г класі становить 39,3%, а в 4–А – 30%. Означена категорія учнів виявляє інтерес до дослідницької діяльності, частково сформовані дослідницькі уміння, дослідження проводяться за допомогою вчителя; іноді висуваються цікаві ідеї під час вибору теми та представлення продукту діяльності. Частка учнів, що має сформований комплекс умінь, який забезпечує самостійне проведення дослідження, пропонує нестандартне вирішення проблеми у 4–Г класі становить 3,6%, а в 4–А – 15%.

Таблиця 2.1

Результати первинного діагностування учнів 4-го класу на визначення рівня сформованості дослідницьких умінь

Рівні сформованості дослідницьких умінь	4-А клас		4-Г клас	
	Кількість учнів, абс.ч.	Кількість учнів, %	Кількість учнів, абс.ч.	Кількість учнів, %
Адаптивний	11	55	16	57,1
Продуктивний	6	30	11	39,3
Творчий	3	15	1	3,6
Загальна кількість	20	100%	28	100%

На підставі отриманих даних під час проведення первинного діагностування щодо визначення рівня сформованості дослідницьких умінь в учнів 4-х класів нами встановлено, що їх загальний рівень сформованості дещо нижче в учнів 4-Г класу, який у нашому дослідженні буде виступати в якості контрольного. Проте нами було запропоновано учням 4-А класу виконання лепбуку, але з меншим розкриттям проблемних питань, щоб продовжити підвищувати рівень сформованості дослідницьких умінь.

2.3. Організація експериментального навчання

На основі аналізу існуючих теоретичних засад процесу формування дослідницьких умінь учнів четвертих класів та сучасних тенденцій реформування початкової ланки освіти, нами виявлено можливості щодо підвищення рівня їх сформованості, як одного із показників розвитку особистості учня початкових класів.

Враховуючи сутність дефініції «дослідницькі уміння» та зважаючи на вікові особливості учнів, нами було визначено, що використання лепбуку як продукту практико-зорієнтованого проекту за наявних умов на уроках природознавства буде ефективним.

У зв'язку з означеним виникла потреба у розробці системи занять зі створення лепбуку для впровадження на уроках природознавства з метою підвищення рівня сформованості дослідницьких умінь.

Формувальний етап

Мета формувального етапу експерименту полягала у перевірці психолого-педагогічних умов, які забезпечують формування дослідницьких умінь учнів на основі використання технології створення лепбуку.

Розроблена нами система роботи передбачала залучення учнів до групового виконання практико-зорієнтованих завдань щодо створення лепбуків.

Зазначимо, що робота над створенням лепбуків мала поступовий та систематичний характер. Оскільки для формування дослідницьких умінь необхідно навчити створювати різного типу лепбуків: від простих, під час створення яких в учнів відпрацьовується вміння працювати з різноманітними джерелами інформації до складних, які передбачають формування вміння самостійно проводити спостереження та дослідження, а й розробляти власні творчі завдання дослідницького (висувати гіпотези, формулювати судження).

Для одержання ефективних, а головне якісних результатів, які б змогли в повній мірі й з об'єктивних причин підтвердити чи спростувати висунуту гіпотезу щодо практичної значущості створення системи навчальних лепбуків, які забезпечують формування дослідницьких умінь молодших школярів нами виокремлено два напрямки роботи:

- впровадження лепбуку для вивчення однієї теми з використанням міжпредметного зв'язку;
- впровадження лепбуку для вивчення цілого розділу з використанням внутрішньопредметної інтеграції.

На основі отриманих даних після проведення констатувального етапу експериментальної частини роботи, і беручи до уваги те, що переважає частка учнів з адаптивним рівнем сформованості дослідницьких умінь у 4–Г класі – 57,1% учнів та 55% – у 4–А класі (див. табл. 2.1), нами були розроблені заняття, метою кожного з яких було формування дослідницьких умінь учнів відповідного рівня за О.П. Гладковою. [40]

Запропоновані навчальні завдання передбачали роботу з різними джерелами інформації, їх критичного аналізу, здійснення класифікації

об'єктів природи на різних рівнях (родовому та видовому), встановлення причинно-наслідкових зв'язків, визначенні місця об'єктів у природному середовищі та їх значенні.

Таблиця 2.2

**Система роботи щодо формування
дослідницьких умінь в учнів 4-х класів**

Рівні дослідницьких умінь	Види дослідницьких умінь	Напрями роботи щодо створення лепбуку (перелік вправ, спрямованих на формування дослідницьких умінь)
		Під час вивчення однієї теми
адаптивний	спостерігати	1. Використання відеофільмів з теми: «Південна Америка». 2. Прийом «Аналітик»
	ставити питання	1. Складання загадок 2. Робота з деформованими текстами
	класифікувати	1. Робота з логічно-опорними схемами 2. Складання сенкану
		Під час вивчення розділу
продуктивний	проводити дослідження	1. Робота з енциклопедіями. Створення буклетів. 2. Складання ребусів
	структурувати матеріал	1. Складання загадок 2. Робота з логічно-опорними схемами 3. Створення інтелект-карт
	бачити проблеми	1. Вправа «Я-творець»
творчий	висувати гіпотезу	1. Метод «Світове кафе» 2. Робота в групі
	вміння робити висновки й умовиводи	1. Вправа «Закінчи речення» 2. Гра «Ланцюг думок»
	пояснювати, доводити і захищати свої ідеї	1. Самостійне формулювання завдань на основі опрацьованих даних 2. Колективний захист лепбуку та його рубрик

Завдання першого рівня передбачали формування та закріплення наступних дослідницьких умінь – вміння класифікувати, уміння спостерігати та уміння ставити питання. На основі означених умінь нами проходило проектування лепбуку на вивченні однієї теми «Південна Америка». Пропедевтично учнів було ознайомлено з алгоритмом створення лепбуку – вибір теми, обговорення плану дослідження, розробка базового макету; створення власне готового лепбуку. Крім того, створення лепбуку мало на меті згуртування колективу класу.

Тема обиралася учнями за допомогою вправи, запропонованої дослідником О.А. Івашовим «Многознайка», мета якої – визначити тему цікаву для пізнання, виконуючи завдання «Продовж речення». Наприклад, «А я можу розповісти вам багато цікавого про ...». На основі виконання вправи нами була обрана тема «Південна Америка», яка є складовою розділу «Природа материків та океанів» у 4 класі. Вивчення теми передбачало ознайомлення з різноманітними видами інформації, яку дітям потрібно було не лише сприйняти та усвідомити, але й відповідним чином систематизувати та виділити основні – необхідні положення та найбільш цікаві факти, які найкраще розкривають характеристики материка. Розробка лепбуку означеної теми проходила у чотири етапи:

I. Вивчення теми.

II. Творчо-пошукова діяльність учнів.

III. Ознайомлення учнів з технікою створення лепбуку та групова розробка дизайну.

IV. Систематизація інформації, створення лепбуку.

Перший етап у розкритті теми «Південна Америка» передбачав використання внутрішньопредметної інтеграції з акцентуванням уваги учнів на основних поняттях, які необхідно розкрити. Крім того, задля підвищення

мотивації учнів до самостійної дослідницько-пошукової діяльності нами заздалегідь були розроблені завдання, які вони повинні були виконати за поданим планом та, які передбачали пошук й представлення цікавої інформації: Чи можна назвати материк Південна Америка рекордсменом? За якими критеріями / категоріями ? Означені завдання представлені у додатку В.

**Система завдань і вправ щодо формування дослідницьких умінь
молодших школярів на уроках природознавства у 4 класі**

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ «ПІВДЕННА АМЕРИКА»

– завдання на формування умінь спостерігати та ставити питання

Завдання 1.

Переглядаючи фільм, спробуйте знайти відповідь на такі питання:

1. Чим відомий материк Південна Америка?
2. Чим він відрізняється від інших материків?
3. Які таємниці приховує материк Південна Америка?

Сформулюйте 2-3 питання своїм однокласникам до тексту.

Завдання 2. Прийом «Аналітик»

Визначити подібні та відмінні риси фізико-географічного положення Південної Америки та Африки. Робота в парах. Час виконання 5 хв.

Завдання 3. «Складання загадок»

– Кожна група отримує завдання скласти загадку за своїми розділами.

Завдання групи:

1. Для загадки обирати лише ті терміни й власні назви, що обговорювалися на уроці.
2. Загадка повинна бути авторською та римованою.
3. Переможе команда, загадка якої буде найважчою.

Крім того, для більш широкого розкриття проблематики теми, нами була поставлена мета – використання міжпредметних зв'язків, які забезпечуватимуть ознайомлення з більш широким колом інформації.

На етапі мотивації навчальної діяльності та на основі раніше засвоєного учнями матеріалу нами виокремлено шість основних положень, за якими необхідно охарактеризувати материк: географічне положення, історія відкриття, клімат та природні зони, рослинний світ, тваринний світ, рекорди та таємниці материка.

На етапі вивчення нового матеріалу учнів за технологією «Веселка» було поділено на шість команд. Кожна група працювала з деформованими текстами (додаток), що містили інформацію про материк. Завдання передбачало обробку текстової інформації та її представленням у вигляді схеми.

– завдання на формування умінь ставити питання та класифікувати географічні об'єкти

Завдання 1. Складання сенкану.

У групах складіть сенкан про материк «Південна Америка» керуючись алгоритмом створення сенкану:

1. Слова
2. Два прикметники
3. Три дієслова
4. Речення з чотирьох слів
5. Синонім до теми.

Приклад

Материк

Вологий, загадковий.

Дивує, захоплює, збагачує.

Домівка для найзагадковіших тварин

Таємниця

Завдання 2. Робота за логічно – опорною схемою

Проаналізувати спільні і відмінні риси материків за допомогою логіко-опорної схеми

- Скільки всього материків на Землі?
- Що спільного і відмінного між материками?

СПІЛЬНЕ: материки – це окремі великі ділянки суші, що омиваються водою;

РІЗНЯТЬСЯ: материки розмірами, конфігурацією, формами земної поверхні, природою.

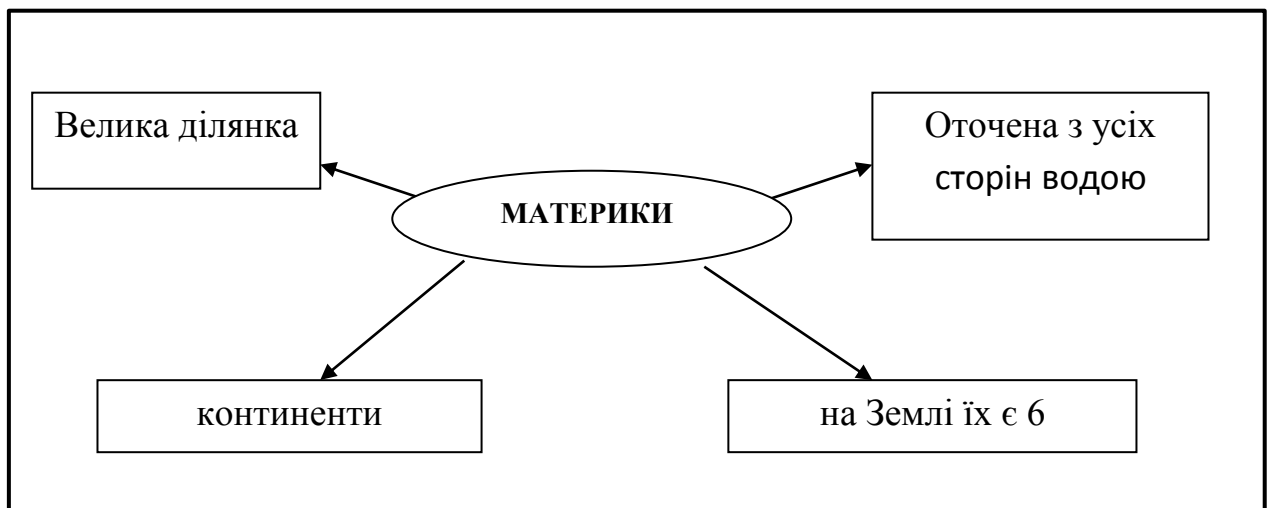

Рис 2.1 Логічно-опорна схема з теми «Материки»

Наступним кроком було ознайомлення учнів з лепбуком, тобто етапами його створення. Для цього ми використовували лепбуки з природознавства, що були створені студентами Криворізького державного педагогічного університету під час вивчення навчальної дисципліни «Основи природознавства». Також були проведені ознайомлюючі уроки з виготовлення лепбуку.

Останній (завершальний) етап заняття щодо формуванням дослідницьких умінь молодших школярів на адаптивному рівні – створення лепбуку із зазначеної теми у наступній формі: клас ділився на групи, де кожна група працювала над створенням своєї сторінки підручника, відведеної для окремої характеристики материка Південна Америка.

Завдання 3. Робота з деформованими текстами

Кожна група отримує деформований текст із завданням-проаналізувати його і представити іншим групам.

План роботи з текстом:

1. Відредагувати текст

А) вставте замість малюнків слова

Трикутником простяглася Південна Америка від спекотних районів до холодних вод Антарктиди. На заході Анди (Мідні гори) з них видобувають , вони часто вивергаються. Найвища їх вершина — гора Аконкагуа — сягає близько 7 км. Гострі шпилі гір укриті і які не тануть навіть поблизу . У центрі та на сході — величезні , найбільша з яких - амазонська. У Південній Америці багато . Найбільша з них — Амазонка — є найповноводнішою земної кулі. Вона перетинає Амазонську низовину і впадає в Атлантичний . У період річка розливається і утворює непрохідні . На річці Чурун розташований найвищий у світі — Анхель, вода якого падає з висоти понад 1 км.

Рис 2.2 Деформований текст з теми «Географічне положення материка Південна Америка»

В Південній Америці по обидві сторони від простяглися вічнозелені та багатоярусні тропічні . У верхньому ярусі лісу ростуть з розлогими кронами заввишки до 80 м, під ними — , , , , папайя (або динне дерево), какао (або шоколадне дерево), ліани, орхідеї. В цій зоні в плаває гігантська рослина Вікторія-регія, яка може витримувати вагу до 50 кг.

У більш посушливих саванах, які розташовані на південь від , не ростуть. Тут переважають чагарники та у стеблах яких накопичується запас води. Тут трапляється дуже тверде дерево кебраго, яке тоне у воді.

Рис 2.3 Деформований текст з теми «Рослинний світ материка Південна Америка»

Тварини заселяють усі яруси тропічного лісу. Тут панує царство і комах. На живе багато різноманітних мавп і птахів. Тільки в тропічних лісах Південної Америки живе найдовша — анаконда, а також її головний ворог — ягуар. Тільки тут можна зустріти крихітних птахів та великих хижих гарпій. Серед безлічі комах є незвичайної краси великі .

На відкритих просторах саван мешкають безліч великих тварин, зокрема, , . Санітаром саван є .

Тварини живуть переважно на . Багато мавп, лінивців, названі так через швидкість свого пересування — не більше 3 м на хвилину.

Рис. 2.4 Деформований текст з теми «Тваринний світ материка Південна Америка»

Б) прочитайте «викривлений» текст

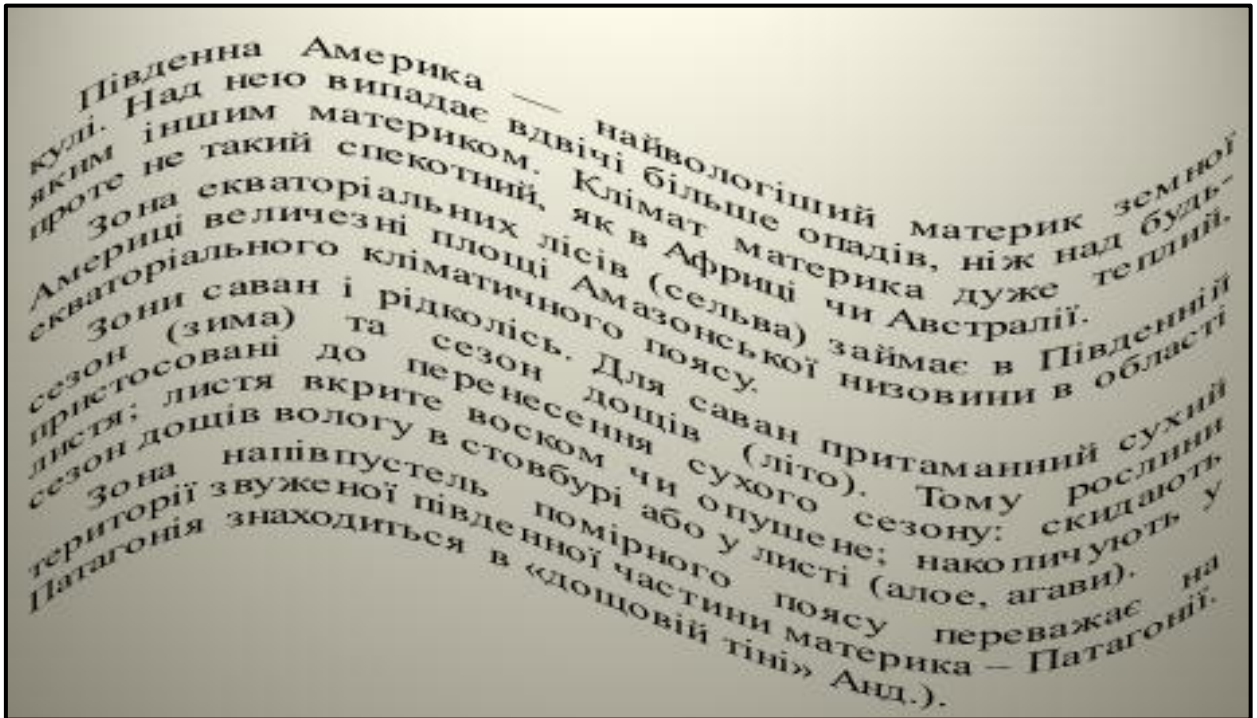

Рис. 2.5 Деформований текст з теми «Клімат та природні зони материка Південна Америка»

В) з'єднайте питання та відповідь

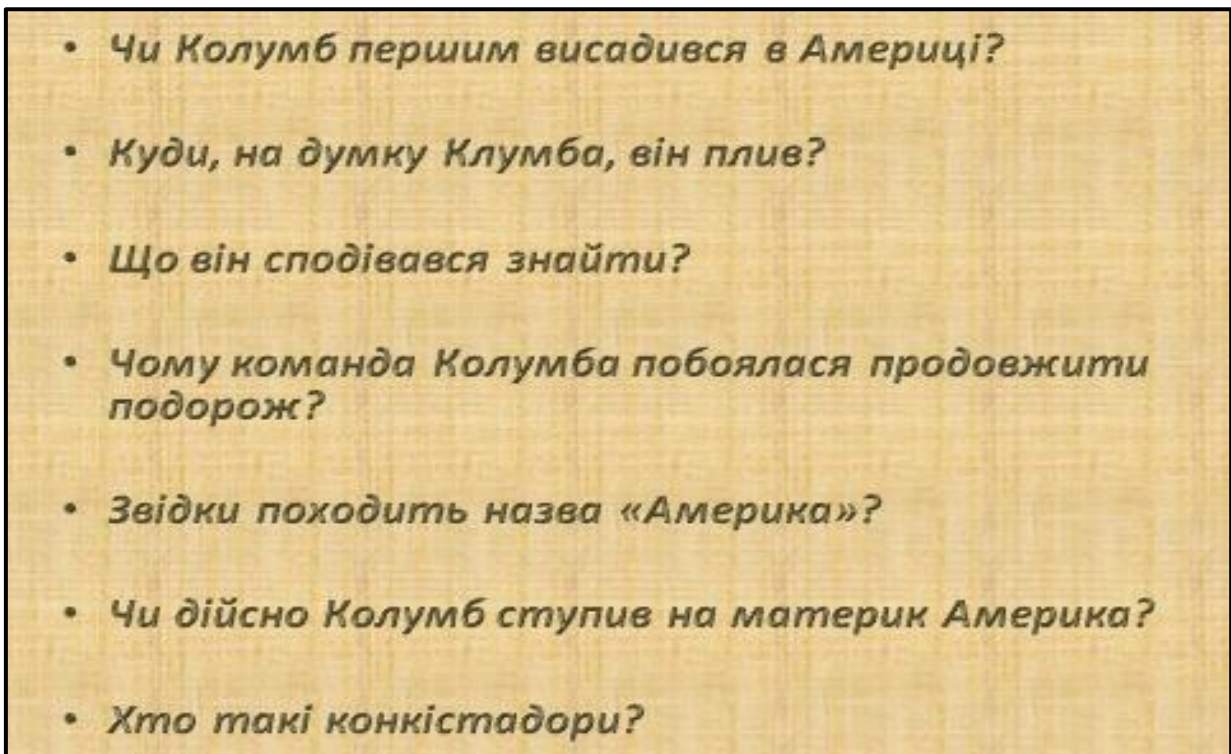

Рис. 2.6 Деформований текст з теми «Історія відкриття материка Південна Америка». Частина 1

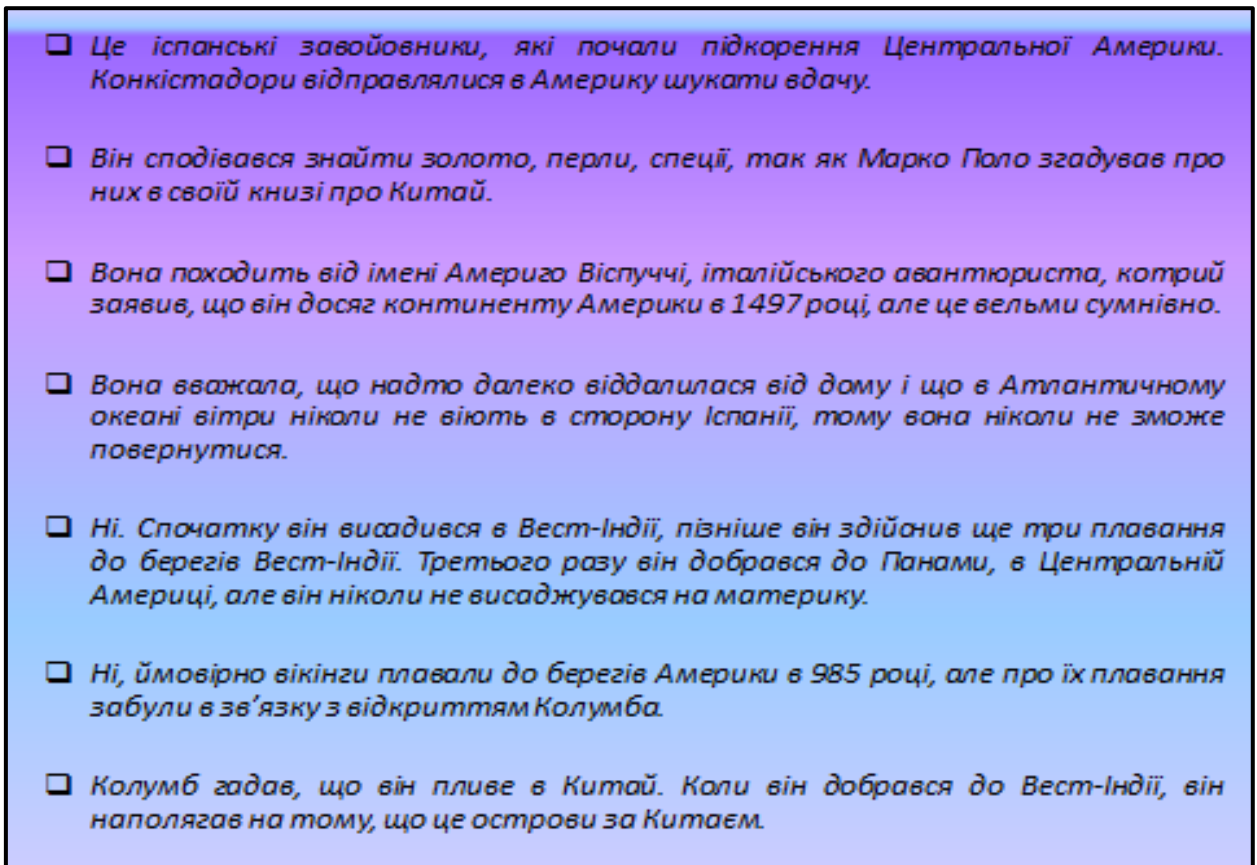

Рис. 2.6 Деформований текст з теми «Історія відкриття материка Південна Америка» Частина 2

2. Прочитати текст та підкреслити основні положення, географічні назви.

3. Знайти їх на карті (за необхідності)

4. Накреслити схему

Отже, як зазначалося раніше, завдання першого рівня передбачали формування та закріплення наступних дослідницьких умінь – вміння класифікувати, вміння спостерігати та вміння ставити питання. Під час анкетування на констатувального етапу експерименту найбільше складнощів в учнів виникало при розв'язанні завдань спрямованих на класифікацію. Саме тому завдання цього рівня, а саме: робота з логічно - опорними схемами, створення сенкану, робота з різними джерелами інформації були спрямовані на розвиток цього виду дослідницьких умінь. Окреслене завдання – перший крок до забезпечення реалізації самостійної дослідницької

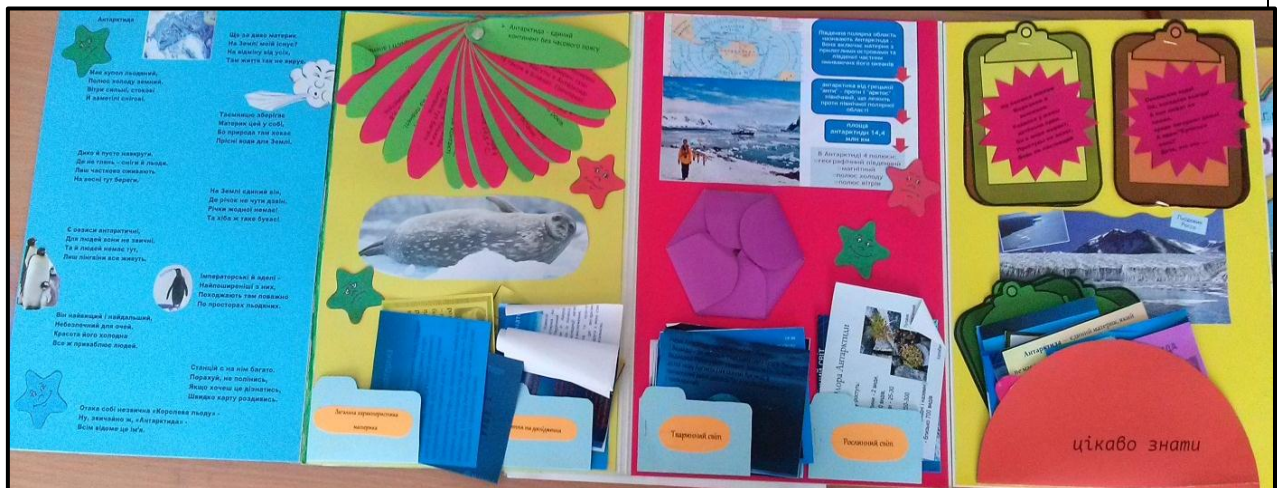
діяльності учнів через формування уміння працювати самостійно з інформацією за певним алгоритмом та поетапно проектувати особистісну дослідницьку роботу (див. додаток Б.1).

Серія наступних завдань передбачала створення учнями лепбуків за відпрацьованим попередньо алгоритмом, що передбачало формування дослідницьких умінь, які відповідають продуктивному рівню сформованості на такі теми: (рис. 2.7.)

«Материками світу»

«Антарктида»

**Система завдань і вправ щодо формування дослідницьких умінь
молодших школярів на уроках природознавства у 4 класі**

ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ

«ПРИРОДА МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ»

– Завдання на формування вмінь та навичок проводити дослідження

Завдання 1. Робота з енциклопедіями. Створення буклетів

Під час вивчення тем розділу, учням фронтально роздавалися картки із завданнями для опрацювання додаткової літератури (на перших етапах роботи – використовувалися класні енциклопедії, пізніше – додаткова література на вибір учня).

Наприклад:

Опрацюй додаткові джерела з теми Антарктида. Після опрацювання літератури (вказаної вчителем, або самостійно знайденої), створи логіко-сміслову схему, для структурування матеріалу та виділення основних, а головне цікавих фактів про материк. На основі схеми створи буклет «Таємниці сніжної красуні».

Рис. 2.8 Буклет «Таємниці сніжної красуні» Частина 1

Рис. 2.8 Буклет «Таємниці сніжної красуні» Частина 2

Завдання 2. Складання ребусів

Складіть ребус до теми: «Материк яким я захоплююсь». Час виконання 3 хв. Використовуйте робочі зошити з природознавства.

Рис. 2.9 Ребус «Австралія»

Рис. 2.10 Ребус «Африка»

– Завдання на формування вмінь бачити проблеми та структурувати матеріал

Завдання 1. Я - творець

Складіть розповідь, використовуючи дану кінцівку.

□ Так і не здійснилася мрія Петра. Подорожуючи світом, він не зміг сфотографувати полярного ведмедя та пінгвіна.

ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ «ПРИРОДА УКРАЇНИ»

Тема. «Україна – моя батьківщина»

Завдання 2. Створення інтелект-карт

Користуючись підручником і додатковими джерелами, представ усю важливу, на твій погляд інформацію про наш рідний край у вигляді інтелект-карти.

Рис. 2.11 Буклет «Тасмниці сніжної красуні» Частина 1

Використання даних видів робіт вимагало від учнів глибокого аналізу і розуміння матеріалу, а також використання суб'єктивних суджень для обробки і представлення даних.

Третій етап системи роботи був спрямований саме на розвиток дослідницьких умінь творчого рівня, адже передбачав створення учнями лепбуків, в яких їм було необхідно помістити не просто вже готову теоретичну інформацію, а власні творчі завдання, які висвітлювали б основні поняття з теми, що вивчалася, встановлювали закономірності через асоціації та логічні ланцюги, містили гіпотези та припущення.

Було створено спеціальні вправи, виконання яких передбачало формування в учнів різних припущень на основі виконання завдань. Для цікавішого й незвичайного подання теми та, відповідно, завдань заняття ми обрали такий метод активного навчання, як Світове «кафе».

«Світове кафе» (*The World Cafe*) – це дуже простий процес взаємодії, спрямований на широкий обмін думками, ідеями й досвідом. Учасники сідають за кавові столики, розмовляють і після закінчення певного часу переходять до інших столиків.

Такі раунди обговорень створюють живу "мережу" обміну думками й розширюють та поглиблюють колективні знання. Метафоричне ототожнення всього світу з кафе підкреслює важливість мережі словесного обміну й особистих взаємин, які створюють умови для пізнання, але часто залишаються невидимими. [60].

За цим методом кожному «власнику» кафе було запропоновано обговорити з усіма «відвідувачами» питання, що стосуються теми та створити власні завдання.

**Система завдань і вправ щодо формування дослідницьких умінь
молодших школярів на уроках природознавства у 4 класі**

ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ «ПРИРОДА УКРАЇНИ»

Таблиця 2.3

Тема. Природні зони України

Номер кафе	Питання для обговорення	Завдання
1.	1. Що таке природна зона? 2. Від чого залежить формування природних зон на Землі?	Сформулюйте цікаві завдання на перевірку теоретичних знань з теми «Природні зони України». Наприклад: Як розташування Сонця по відношенню до землі впливає на різноманіття ландшафту, рослинного та тваринного світу Землі?
2.	1. За якими ознаками поділяють природні зони?	Сформулюйте завдання на визначення поняття «природна зона» за істотними ознаками. Наприклад: <i>Про яку природну зону йде мова:</i> безліса зона помірного поясу. Землі мають багатий трав'яний покрив. Серед трав переважають злаки — ковила, типчак, тонконіг. Під пишною рослинністю, яка щорічно відмирає і утворює багато органічних решток, утворилися родючі ґрунти — чорноземи і каштанові. Тварини — здебільшого гризуни: ховрах, тушканчик, хом'як і т. д.
3.	1. Скільки природних зон на території України, чим вони відрізняються одна від одної?	Сформулюйте завдання на визначення природних зон України та їх характеристику. Наприклад: Пронумеруйте, у якій послідовності розташовані природні зони України з півночі на південь: зона степу; зона лісостепу; зона мішаних лісів.

Продовження таблиці 2.3

4.	1. Чому на карті природних зон зображено смуги різного кольору. 2. Порівняйте карту природних зон з фізичною картою. 3. Назвіть спільні і відмінні риси.	Сформулюйте завдання на роботу з картою природних зон України. Наприклад: Зобразіть на карті зону лісостепу. Яким кольором вона позначається? Чому?
5.	1. Чи вигідне географічне положення займає Україна для життя населення й господарської діяльності?	Сформулюйте завдання на встановлення переваг і недоліків щодо географічного положення України. Свою думку обґрунтуйте.

Таким чином учні – «відвідувачі кафе» мали змогу вільно висловлювати свою думку й обговорити вирішення усіх поставлених завдань, а обрані «власники кафе» - прослухати різні точки зору, та представити загальну картину бачення проблеми у формі лепбуку.

Так як учні вперше ознайомлювалися з таким методом взаємодії їм був поданий чіткий алгоритм роботи «господаря кафе» (див. додаток Г.1) та правила взаємодії «відвідувачів» (див. додаток Г.1).

Даний етап роботи проводився на підсумковому уроці з розділу «Природні зони України». Тематика завдань кожного «кафе» та їх змістове наповнення відповідали чинній навчальній програмі з освітньої галузі «Природознавство».

Для формування таких видів дослідницьких вмінь, як уміння висувати гіпотезу; робити висновки й умовиводи; пояснювати, доводити і захищати свої ідеї ми використали завдання, що дають учню можливість вільно робити припущення (робота в групі), висловлювати свою думку (вправа «Закінчи речення», гра «Ланцюг думок») та відстоювати свої результати (самостійне

формулювання завдань на основі опрацьованих даних, колективний захист лепбуку та його рубрик).

Під час виконання завдань учні мали змогу користуватися сучасними джерелами інформації: довідниками, словниками, енциклопедіями, адже завдання, що склалися учнями, повинні були бути творчого характеру.

Кожна група отримувала інформаційний листок із завданням. (див. додаток Г.2) Оформити свою роботу пропонувалося на аркушах А2 у вигляді леп буку.

Особлива увага приділялася розподілу завдань між «власниками кафе» та «відвідувачами». Адже значущим є розподіл обов'язків у робочій групі між учнями. Результативність виконання завдань у кожній робочій групі залежить від правильного розподілу обов'язків, уміння домовлятися, враховувати думку кожного, допомагати та контролювати й оцінювати один одного та ін. Під час проведення експерименту нами було відмічено те, що коли до складу групи входило декілька лідерів, які «не чують» один одного, то результативність виконання завдань була низькою: створювалися однакові за метою завдання, тобто не могли виділити їх суттєву відмінність, порівняти з даними інших джерел та пояснити розбіжності.

Слід наголосити, що під час проведення останнього етапу роботи, спрямованого на формування дослідницьких умінь саме творчого рівня, у нас виникли труднощі з формулюванням і представленням власних думок і суджень у формі лепбуку. Учні, дуже активно працюючи на етапі пошуку інформації і висловлення власних припущень, не впоралися з роботою над оформленням своїх ідей. Це може бути пов'язано з недостатнім рівнем проінформованості учнів щодо шляхів та способів подання інформації.

Проведена експериментальна робота дає підстави зробити висновок про те, що технологія створення лепбуків передбачає ґрунтовну підготовку з

боку вчителя та його високий рівень компетентності, творчого підходу, розробленої тематики з урахуванням інтересів молодших школярів, правильно сформульованих завдань та навчальні матеріали, які б сприяли формуванню дослідницьких умінь, підтримували інтерес до навчання та розширювали обсяг природничих знань, які є визначальним компонентом її ефективного розвитку.

На сьогодні нами продовжена робота над впровадженням лепбуків у навчально-виховний процес, як засобу формування дослідницьких умінь починаючи з першого класу, адже за новою освітньою програмою для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти розробленою відповідно до Закону України «Про освіту», Державного стандарту початкової освіти, метою навчальної програми «Я досліджую світ» є особистісний розвиток молодших школярів на основі формування цілісного образу світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання завдань, серед яких перше місце займає формування дослідницьких умінь, опанування доступних способів пізнання себе, предметів і явищ природи і суспільного життя (спостереження, обстеження, дослід, практична робота, вимірювання, систематизація, класифікація, встановлення логічної та часової послідовності подій, критична оцінка побаченого (почутого), встановлення зв'язків і залежностей в природі і суспільстві, між станом довкілля і діяльністю людини, впливу поведінки на здоров'я та безпеку, залежності результату від докладених зусиль, аналіз наслідків ризикованої поведінки). [57]

Нами було створено лепбуки до тем «Я-школяр», «Осінь» та «Що я вмію», що спрямовані на формування адаптивного рівня дослідницьких умінь і передбачають виконання учнями завдань на перевірку отриманих знань, умінь і навичок, що відповідає чинній програмі, завдання та технологія створення леп буків наведена нами у додатку Д. В подальшому нами буде продовжено роботу над впровадженням лепбуку як засобу формування дослідницьких умінь учнів у системі окремих предметів або в інтегрованому курсі за різними видами інтеграції (тематична, процесуальна, міжгалузєва; в межах однієї галузі; на інтегрованих уроках, під час тематичних днів, в процесі проектної діяльності) за активного використання міжпредметних зв'язків, організації різних форм взаємодії учнів.

2.4. Результати проведеного дослідження

Задля визначення рівня сформованості дослідницьких умінь учнів 4 класу та перевірки ефективності запровадженої системи роботи, нами проведено повторне діагностування.

Для повторної діагностики рівня сформованості дослідницьких умінь нами використана методика А.І. Савенкова «Визначення рівня сформованості дослідницьких умінь» та розроблена відповідна адаптована анкета для учнів 4–х класів із більш ускладненими завданнями та врахуванням критеріїв й рівнів, які були використані під час первинної діагностики (див. додаток А.2). Тобто застосовані ті ж методики, що й на констатувальному етапі, але з іншого погляду на виконання завдань.

Повторне діагностування молодших школярів на визначення рівня сформованості дослідницьких умінь, результати якого представлені у таблиці 2.2, показало, що в обох класах переважає частка учнів з продуктивним

рівнем, що у свою чергу становить 60 % у 4-А класі та 60,7 % – у 4-Г. Представленість групи учнів, які можуть творчо підходити до формулювання теми дослідження, пропонують цікаві форми відтворення дослідницьких завдань, мають творчий рівень сформованості дослідницьких умінь складає в 4-А та 4-Г класах 25%.

Таблиця 2.4

Результати повторного діагностування учнів 4-го класу на визначення рівня сформованості дослідницьких умінь

Рівні сформованості дослідницьких умінь	4-А клас		4-Г клас	
	Кількість учнів, абс.ч.	Кількість учнів, %	Кількість учнів, абс.ч.	Кількість учнів, %
Адаптивний	3	15	4	14,3
Продуктивний	12	60	17	60,7
Творчий	5	25	7	25
Загальна кількість	20	100%	28	100%

Результати діагностичних досліджень після закінчення формувального етапу експерименту показали більш високий рівень розвитку дослідницьких умінь учнів, які взяли участь у дослідженні – відбулося зростання частки учнів, що мають продуктивний та творчий рівень розвитку дослідницьких умінь.

Аналіз цих даних дозволяє відзначити позитивну динаміку в поліпшенні оперуванням поняття, всебічному міжпредметному розкритті їх сутності. Можна зробити висновок, що створення лепбуку позитивно впливає на процес навчання, роблячи його цікавим та емоційно забарвленим.

Передбачається подальша робота над темою дослідження. Планується створення лепбуків різної форми, тематики, напрямку і вікових особливостей, використання різних матеріалів при виготовленні (картон,

кольоровий папір, гудзики, тканина і т.д.) з використанням міжпредметних зав'язків.

Отже, в процесі роботи над створенням лепбука в учнів формуються не лише дослідницькі уміння, а й комунікативні: під час роботи над створенням їм необхідно було обговорювати знайдену інформацію, відстоювати власну точку зору, вчитися домовлятися, знаходили нові шляхи і варіанти виконання завдань, обговорювали виконану роботу та ін. Подібні проекти можна використовувати й під час вивчення не лише освітньої галузі «Природознавство». Використання міжпредметної інтеграції, на наш погляд, забезпечуватиме розширення інформаційного простору, збільшення змісту й обсягу понять, що вивчаються.

Отже, результати експериментальної роботи свідчать про доцільність та ефективність використання лепбуку як засобу формування дослідницьких умінь учнів на уроках природознавства у 4-му класі та підтверджують вірогідність висунутої гіпотези.

Висновки до розділу 2

Аналіз етапів впровадження системи роботи щодо створення лепбуку в навчально-виховний процес в умовах діючої системи навчання засвідчив, що існує ряд проблем, які передбачають більш глибокого вивчення окремих навчальних тем з метою подолання стереотипності у мислинневих процесах, а також залучення батьків до реалізації творчих завдань. У зв'язку з цим нами проаналізовано Державний стандарт початкової загальної освіти (2011 рік), Концепцію Нової української школи (2016 рік), навчальну програму освітньої галузі «Природознавство» для 4 класу редакції 2016 року для

визначення кола природничих понять та основних умінь, якими необхідно оволодіти молодшому школяреві, підручник для 4-го класу.

В контексті нашого дослідження нами встановлені загальнопізнавальні вміння молодших школярів, які необхідно сформувавши відповідно до програмних вимог: називає представників рослинного і тваринного світу материків; пояснює пристосування живих організмів до різних умов існування; показує на карті материки і океани; складає розповіді про природу материків та океанів; виступає перед класом із підготовленою інформацією.

Для розроблення власної системи роботи щодо використання лепбуку як засобу формування дослідницьких умінь в учнів 4 класу нами був проведений аналіз передового педагогічного досвіду вчителів та науковців-методистів, які працюють у полі окресленої проблеми. Було встановлено, що впровадження лепбуку, вихователями-практиками логічно починається з дитячого садка. На цьому етапі лепбук використовується як засіб формування дослідницьких умінь на адаптивному рівні і, з огляду на вікові особливості дітей, створюється за підтримки вихователів і батьків. І тільки за цих умов, з досвіду вчителів-практиків початкової школи, впровадження лепбуку матиме позитивну динаміку у молодших класах.

Визначено, що технологія створення лепбуків забезпечує емоційне сприйняття навчального матеріалу та забезпечує активну групову взаємодію між учнями, формує вміння формулювати припущення та гіпотези, висловлювати та відстоювати власну точку зору. Крім того, в процесі створення лепбуку знання формуються усвідомлено й відтворюються в подальшому на високому рівні з використанням у різноманітних життєвих ситуаціях.

На підставі отриманих даних під час проведення первинного діагностування щодо визначення рівня сформованості дослідницьких умінь в

учнів 4–х класів нами встановлено, що у більшості учнів він відповідає адаптивному рівню розвитку дослідницьких умінь, а саме Значно менша частка дітей з продуктивним рівнем сформованості дослідницьких умінь навчається у 4 класі.

Після впровадження системи роботи щодо створення лепбуків, проведене повторно дослідження на встановлення рівня сформованості дослідницьких умінь, в учнів 4-х класів засвідчило позитивну динаміку у бік покращення їх показників, а саме – збільшення відсотку сформованості таких видів дослідницьких умінь, як: вміння структурувати матеріал, бачити проблему, висувати гіпотезу, що відповідає продуктивному рівню сформованості дослідницьких умінь. А також початкові вміння робити висновки й умовиводи відповідно до творчого рівня сформованості дослідницьких умінь.

Можна зробити висновок, що розроблена та впроваджена нами система роботи з урахуванням компетентнісного та діяльнісного підходів, умови поетапного, систематичного та цілеспрямованого застосування на уроках природознавства сприяла формуванню дослідницьких умінь учнів 4-х класів.

Подальша робота над темою дослідження має логічне продовження базується на створенні лепбуків різної форми, тематики, напрямку і вікових особливостей, використання різних матеріалів при виготовленні (картон, кольоровий папір, гудзики, тканина і т.д.) з використанням міжпредметної інтеграції, що забезпечуватиме розширення інформаційного простору, збільшення змісту й обсягу понять.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі обґрунтовано теоретико-методичні аспекти формування дослідницьких умінь в учнів початкових класів на уроках природознавства через технологію створення лепбуку та обґрунтовано впровадження в освітній процес розробленої нами системи роботи, що дозволяє зробити наступні висновки:

1. Дослідницькі вміння – це сукупність інтелектуальних операцій, які є підґрунтям реалізації дослідницької діяльності та забезпечують здобуття нових знань.

Нами встановлено, що дослідницькі вміння – це складні вміння, які складаються з трьох ключових компонентів: мотиваційного, змістового та операційного. За відсутності сформованості одного з означених компонентів, або, за його низької сформованості, формування дослідницьких умінь не є можливим.

2. Визначено, що технологія створення лепбуку в освітньому просторі початкової ланки освіти передбачає проходження етапів – починаючи від обрання теми та дизайну – до реалізації готового «продукту». Характерною особливістю використання технології створення лепбуку у початковій школі є активне керівництво вчителя на засадах консультанта самостійною дослідницькою діяльністю учнів.

3. Встановлено, що в умовах постійного збільшення обсягів навчального матеріалу учню початкової школи стає дедалі складніше опанувати нові поняття, факти та поєднувати у цілісну систему. Тому використання в навчальному просторі лепбуків на сьогодні є перспективним напрямом діяльності, оскільки освітня модель, побудована на засадах діяльнісного підходу у навчанні, сприяє формуванню цілісної картини світу, а також такої компетентності, як навчання впродовж життя.

Нами з'ясовано, що ефективність впровадження лепбуків як засобу формування дослідницьких умінь буде за таких умов:

1) розширення вчителями тематики лепбуків, яка буде близькою за змістом до освітньої галузі «Природознавство» та міститиме інформацію й завдання міжпредметного характеру;

2) вибору теми лепбуку, яка забезпечувати мотивацію до включення учнів до самостійної дослідницької діяльності, а також буде в області пізнавальних інтересів дитини та її вікових особливостей;

3) включення у лепбук системи цікавих вправ та завдань, розроблених молодшими школярами самостійно;

4) у складі розділів лепбуку до кожного підпункту внесення системи цікавих проблемних запитань та дослідницьких завдань (проведення нестандартних експрес-досліджень на розкриття істотних ознак, властивостей об'єктів чи явищ природи), які є логічним продовженням та розширенням тематики;

5) проведення презентації продуктів у вигляді лепбуку із залученням громадськості – запрошенням учнів інших класів, батьків, колег – вчителів та керівництва школи.

4. Аналіз передового педагогічного досвіду вчителів та науковців-методистів, які працюють у полі окресленої проблеми засвідчив, що ефективне впровадження технології створення лепбуку передбачає поетапне, системне та цілеспрямоване використання лепбуків на уроках природознавства; урахування педагогічних можливостей використання лепбуків в освітньому процесі початкової школи; використання основних прийомів створення лепбуків в процесі навчання; впровадження системи роботи, спрямованої на формування дослідницьких умінь в учнів 4-х класів на уроках природознавства на основі використання лепбуків.

На основі встановлених принципів та закономірностей реалізації технології створення лепбуку нами організовано та проведено експериментальну роботу на базі Криворізької гімназії № 91 серед учнів 4-х класів. Експериментальна робота передбачала три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. Для первинного діагностування молодших школярів щодо рівня сформованості дослідницьких умінь використовувався метод анкетування (за методикою А.І. Савенкова), що засвідчив переважання адаптивного рівня (57,1% учнів у 4 – Г класі та 55% – у 4–А), який включає наступні уміння – спостерігати, ставити питання та класифікувати.

5. Представлена нами система роботи передбачала залучення учнів до групового створенню лепбуку із використання проблемних завдань та системи творчих вправ дослідницького та міжпредметного характеру під час вивчення однієї теми або низки тем цілого розділу.

6. Проведене нами дослідження засвідчило, що правильне керівництво та дотримання умов організації роботи щодо створення лепбуку забезпечить ефективне формування дослідницьких умінь в учнів 4-х класів, що в свою чергу підтверджує вірогідність висунутої гіпотези. Реалізація технології створення лепбуку буде ефективною в контексті формування дослідницьких умінь за умови поетапного, систематичного та цілеспрямованого його застосування на уроках природознавства на основі міжпредметної інтеграції, врахування індивідуальних та вікових особливостей учнів.

Водночас, представлене дослідження не вичерпує всіх питань досліджуваної проблеми, особливо методичних. Перспективною є подальша робота над практичною підготовкою учнів до створення лепбуків починаючи з 1 класу з більш глибоким використання міжпредметних зав'язків та

експрес-досліджень, що забезпечуватиме формування природничих понять на міжпредметному рівні.

7. Мету наукової роботи досягнуто, завдання, що ставились відповідно до мети, виконано у повному обсязі. Результати експериментальної роботи засвідчують достовірність висунутої гіпотези дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Альтшуллер Г.С. Найти идею. Введение в теорию решения изобретательских задач / Г. С. Альтшуллер. – Новосибирск: Наука, 1986. – 126 с.
2. Алексеев Н.Г. Концепция развития исследовательской деятельности учащихся / Н. Г. Алексеев, А. В. Леонтович, А. В. Обухов, Л.Ф. Фомина // Исследовательская работа школьников. – 2001 – № 1. – с. 15– 25.
3. Алексеев, Н.Г. Концепция развития исследовательской деятельности учащихся / Н.Г. Алексеев, А.В. Леонтович, А.В. Обухов // Исследовательская работа школьников. – 2005. – № 7. – с. 24–33, с.24
4. Андреев В.И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности / В. И. Андреев. – М.: Высш. шк., 1981. – 240 с., с.123.
5. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В. И. Андреев. – Казань: Изд-во Казанского университета, 1988 – 228 с.
6. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества / Д. Б. Богоявленская. – Ростов н/Д.: Изд-во Рост.ун.,та, 1983. – 173 с.
7. Брызгалова С. Формирование в вузе готовности учителя к педагогическому исследованию: Монография / С. Брызгалова. – Калининград: Узд-во КГПУ, 2004. – 188 с., с. 45
8. Гатовская Д.А. Лэпбук как средство обучения в условиях ФГОС / Д. А. Гатовская // Проблемы и перспективы развития образования: материалы VI междунар. науч. конф. (г. Пермь, апрель 2015 г.). – Пермь: Меркурий, 2015. – с. 162–164.
9. Гальперин П. Я. Управление познавательной деятельностью в плане восприятия / П. Я. Гальперин // Теоретические проблемы управления

познавательной деятельностью человека: доклады Всесоюзной конф. (Москва, 11–13 июня 1975 г.) / Моск. ун-т. – М. : Педагогика, 1975 – с. 25– 35.

10. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с., с.338

11. Грущинська І.В. Природознавство: підручник для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. / І.В. Грущинська. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013 – 176 с.

12. Далингер, В. А. Учебно-исследовательская деятельность учащихся в процессе изучения математики: учеб. пособие / В.А. Далингер. – Новгород, 2007. – 93 с., с.46

13. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – №18 (594). – 43 с.

14. Зимова І.А. Дослідницька робота як специфічний вид людської діяльності / І. А. Зимова, Е.А Шашенкова. – Іжевськ: ІЦПКПС, 2001. – с. 45, с.98

15. Игнаткин, Т.В. Метод учебного проекта в образовательном учреждении: метод. пособие / Т.В. Игнаткин. – М.: Просвещение, 2005. – с.45, с. 18

16. Иодко А.Г. Формирование у учащихся исследовательской деятельности в процессе обучения химии: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения (химии)» / А. Г. Иодко. – М.: «Минск», 1983. – 17 с.

17. Коломієць М.В. Навчально-дослідницька діяльність дітей молодшого шкільного віку / М.В. Коломієць // Технології, травень 2015 р. – № 9–10. – с.153–154.

18. Короткова Н.А. Образовательный процесс в группах детей старшего дошкольного возраста. 2 е изд. / Н. А. Короткова — М.: Издательство «ЛИНКА ПРЕСС», 2012 – 208 с.

19. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під. заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с, с.66.
20. Кошелева Д.В. Генезис понятия «исследовательские умения» / Д.В. Кошелева // Знание. Понимание. Умение. – 2011. – № 2. – с. 218–222
21. Кортнев К.П. Сочетание в обучении решения задач и лабораторного практикума / К. П. Кортнев, К. П. Шушарина // Современные методы физико-математических наук: Труды междунаро. конф.: Сб.ст. Орел, 9–14 октября 2006 г. / Отв. ред. А. Г. Мешков, В. Д. Селютин. Орел: ОГУ. – Т. 3. – 2006. – с. 125–131.
22. Лазутина Н.П. Детское сказочное творчество / Н.П. Лазутина // Начальная школа. – 2006. – № 10. – с. 46– 47.
23. Лернер И.Я. Проблемное обучение / И.Я. Лернер. – М.: Просвещение, 1981. – 186 с.
24. Леонтович А.В. Проектування дослідницької діяльності учнів: Дис. канд. психол. Наук / А.В. Леонтович. – М.: Видавництво «Москва», 2003. – 210 с.
25. Леонтович А.В. К проблеме исследований в науке и в образовании. Развитие исследовательской деятельности учащихся: Методический сборник / А. В. Леонтович. – М.: Народное образование, 2001. – с. 33–37.
26. Лиходеева Г. В. Навчально-дослідницькі уміння та дослідницька діяльність учнів у психолого-педагогічній літературі / Г.В. Лиходеева // Дидактика математики: проблеми і дослідження : міжнародний збірник наукових робіт. – Вип. 27. Донецьк : Фірма ТЕАН, 2007. – с. 89–94.
27. Матюшкин А.И. Мышление, обучение, творчество. / А.И. Матюшкин. – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2003. – 720 с.
28. Махмутов М.И. Организация проблемного обучения в школе / М.И. Махмутов. – М.: Просвещение, 1977. – 270 с.

29. Макотрова Г.В. Школа исследовательской культуры [Электронный ресурс]: учеб. пособие / Г.В. Макотрова; под ред. проф. И.Ф. Исаева. – 2-е изд., стер. – М.: ФЛИНТА, 2014 – 300 с.

30. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2011. – 392 с.

31. Навчально-дослідницька діяльність дітей: досвід організації, дидактичні напрацювання, особливості формування навчально-дослідницьких умінь: Матеріали Всеукр. наук-практ. конф. (Кіровоград, 9-10 квітня 2014 р.). Кіровоград: «МАНлаб», 2014. – 218 с.

32. Пляцок А.О., Олійник В.В. Використання технології «лепбук в роботі з дошкільниками. Навчально-методичний посібник. – Вінниця: КУ «ММК», 2017. 45с. с. 8

33. Подд'яков, А.М. Дослідницька поведінка. Стратегії пізнання, допомогу, протидія, конфлікт / А.М. Подд'яков. – М.: Просвещение, 2000. – с.45.

34. Раєвська І.М. Організація дослідницької діяльності молодших школярів: методичні рекомендації / І. М. Раєвська. – Херсон: РПО, 2009. – 80с.

35. Савенков А.І. Психологічні основи дослідницького підходу до навчання / А.І. Савенков. – Самара: Видавництво «Навчальна література», 2006. – 479 с.

36. Савенков, А.И. Психологические основы исследовательского подхода к обучению: метод. пособие / А.И. Савенков. – М.: Просвещение, 2006. – 512 с., с. 51

37. Савенков А.И. Содержание и организация исследовательского обучения школьников / А. И Савенков. М.: Сентябрь, 2003. – 204 с.

38. Савенков, А.И. Методика исследовательского обучения младших школьников /А.И. Савенков. – М.: Федоров, 2006. – 340 с., с.26

39. Савченко О.Я. Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності молодших школярів / О. Я. Савченко // Наукові записки Малої академії наук України. – 2012. – №. 1. – с. 41 – 49, 46–47.

40. Середенко П.В. Развитие исследовательских умений и навыков младших школьников в условиях перехода к образовательным стандартам нового поколения: монография. Южно-Сахалинск: Изд-во СахГУ, 2014. – 208 с.

41. Талызина Н.Ф. Формирование познавательной учащихся / Н.Ф. Талызина. – М.: Знание, 1983 – 96 с.

42. Тихончук Т.А. Поэтапное формирование исследовательских умений младших школьников / Т.А. Тихончук // Начальная школа: в помощь заместителю директора, 2013. – № 6. – 8 с.

43. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для учнів вищих навчальних педагогічних закладів освіти. – 2-е вид. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 192 с, с.81

44. Хуторской А.В. Педагогика: учеб.-метод. комплекс / А.В. Хуторской. – Ногинск, 2013. – 179 с., с.5

45. Шинкарук В.І. Філософський словник / В.І. Шинкарук [2-ге вид]. – К.: Голов. ред. УРЕ. – 1986. – 800 с., с.296

46. Щукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе / Г. И. Щукина – М.: Просвещение, 1979 – 160 с.

47. Эльконин Б.Д. Понятие компетентности с позиции развивающего обучения // Современные подходы к компетентностно-ориентированному образованию: Материалы семинара / Под ред. А.В. Великановой. Самара: Профи, 2001. – с.4–8.

48. Célestin Freinet. Education through work: A model for child centered learning. – Lewiston: Edwin Mellen Press, 1993. – 86 p.

49. Dewey J. Experience and education / John Dewey. – Smon & Schuster, 1938 – 91 p.

50. Dale Edgar. Audio-Visual Methods in Teaching, 3rd ed., Holt, Rinehart & Winston, New York, 1969, –108 p.

51. Гладкова А.П. Формирование исследовательских умений младшего школьника во внеурочной деятельности: автореферат дис. ... кандидата педагогических наук: 13.00.01 / А. П. Гладкова - Волгоград, 2013. – 26 с. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://vspu.ru/sites/default/files/disfiles/avtoreferat_gladkovoy_a.p..pdf

52. Грибанова Л.П. Лэпбук — средство для реализации деятельностного подхода / Л. П. Грибанова [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.maam.ru/detskijasad/-lepbuk-sredstvo-dlja-realizacii-dejatel'nostnogo-podhoda.html>

53. Ивашова О.А. Развитие исследовательских умений у младших школьников: методический аспект / О. А. Ивашова. – СПб.: Культ-Информ-Пресс, 2008. – 385с. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.psoh1.ru/attachments/article/349/Развитие%20исследовательских%20навыков%20младших%20классов%20на%20основе%20ПД..pdf>

54. Методичний посібник присвячений проблемі формування дослідницької компетентності при вивченні інформатики. Укладач: Золочевська Марина Володимирівна, викладач кафедри інформатики та ТЗН [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://osvita.ua/doc/files/news/59/5935/8.pdf>

55. Летяк Н.С. Розвиток дослідницьких умінь учнів початкової школи засобами ІКТ - технологій / Летяк Н. С. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://conference.pu.if.ua/forum/files/22032017/5/Letjak.pdf>

56. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>.

57. Нова українська школа: навчальні програми / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/>

58. Петрелі Н.А. Методика проведення дослідів на уроках природознавства / Н.А. Петрелі [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://docviewer.yandex.ua/view/313229468/?*=SCcAz%2BjMT6AZp%2B%2F2PX%2BbZt%2BxZbV7InVybcI6Imh0dHA6Ly9tZXRvZHBvcnRhbC5uZXQvc3lzdGVtL2ZpbGVzL21wLzIwMTUvMDIvNDQzNDcvbWV0b2R5a2FfcHJvdmVkZW5ueWFfZG9zbGlkaXZfLmRvY3giLCJ0aXRsZSI6Im1ldG9keWthX3Byb3ZIZGVubnlhX2Rvc2xpZGl2Xy5kb2N4IiwidWlkIjoiMzEzMjI5NDY4IiwieXUiOiI4ODU0OTgzMTMxNDgzMjU0NTE2Iiwibm9pZnJhbWUiOnRydWUsInRzIjoxNDkyNzgwOTM2NDcxQ%3D%3D&lang=uk

59. Сандалова Н.Н. Формирование исследовательских учений у младших школьников / Н.Н. Сандалова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://n-shkola.ru/storage/archive/1434363972-251972855.pdf>

60. Світове кафе - активний метод навчання [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://asyan.org/potra/Методи+активного+навчанняа/main.html>.

61. «УС» №15 (145) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <HTTP://US.BDPU.ORG/LEPBUK-YAK-SKLADOVA-PROEKTNOJI-DIYALNOSTI-MOLODSHYH-SHKOLYARIV-V-UMOVAN-NUSH.HTML>

62. Giuditta Gottardi, Ginevra G. Gottardi. Il mio primo lapbook: modelli e materiali da costruire per imparare a studiare meglio. – Erickson, 2016: Electronic resource <http://laboratoriointerattivomanuale.com/lapbook/aprendo-aprendo-lapbook-per-la-scuola-primaria/>

Додаток А.1

**АНКЕТА
НА ВИЯВЛЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ
УМІНЬ УЧНІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
(констатувальний етап)**

Мети анкетування: виявити рівень сформованості дослідницьких умінь учнів.

Адаптивний рівень

1. Уміння класифікувати

Завдання: з'єднай стрілками.

папір

сонце

голки

пісок

гілки

жива природа

нежива природа

2. Розвиток вміння спостерігати

Завдання: Порівняйте будову дерева та куща за такими ознаками:

- Корінь
- Стебла
- Квітки

3. Розвиток вміння ставити запитання

Завдання: Задайте питання до зображення.

Продуктивний рівень

4. Уміння виділяти проблему

Завдання: Складіть розповідь, використовуючи дану кінцівку.

- Петро так і не зміг виростити садженець.

5. Уміння проводити дослідження

Що можна зробити з дерева:

-
-

Творчий рівень

6. Уміння висувати гіпотези

Завдання: Запропонуйте кілька різних гіпотез цих обставин.

- Чому для ліплення ми обираємо пластилін
- Чому вироби з листя і шишок, ми зазвичай виконуємо восени

7. Розвиток вміння давати визначення поняттям

Завдання: Охарактеризуйте трьома словами ці предмети.

Наприклад: Папір - матеріал; - мнеться; - рветься.

Дерево

- 1.
- 2.
- 3.

8. Уміння висловлювати судження і робити висновки

Всі матеріали для ліплення мають ліпні властивості.

Тісто має ліпні властивості, отже тісто

Додаток А.2

**АНКЕТА
НА ВИЯВЛЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ
УМІНЬ УЧНІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
(контрольний етап)**

Адаптивний рівень

5. Уміння класифікувати.

Завдання: з'єднай стрілками.

листя

пір'я інструмент

Ножиці матеріал

п'яльця

пензлик

8. Розвиток вміння спостерігати.

Завдання: Порівняйте дерево на весні та в літку.

3. Розвиток вміння ставити запитання

Завдання: Задайте питання до зображення.

Продуктивний рівень

1. Уміння бачити проблеми

Завдання: Складіть розповідь, використовуючи дану кінцівку.

..... Катя не змогла виконати визначити котра година без годинника.

9. Уміння проводити дослідження.

Що можна зробити з повітря:

-
-
-

Творчий рівень

2. Уміння висувати гіпотези

Завдання: Запропонуйте кілька різних гіпотез цих обставин.

- Чому пластилін краще не ставити під прямі сонячні промені
- Чому ми живемо в різних кліматичних зонах

1. Розвиток вміння давати визначення поняттям

Завдання: Охарактеризуйте трьома словами ці предмети.

Наприклад: Папір -матеріал; - мнеться; - рвется.

Грунт

- 1.
- 2.
- 3.

8. Уміння висловлювати судження і робити висновки:

Все живе змінюється зі зміною пір року

Отже, людина є , тому що... .

Додаток А.3

АНКЕТА НА ВИЯВЛЕННЯ РІВНЯ ГОТОВНОСТІ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ

Просимо ВАС дати об'єктивні відповіді на запитання, що представлені в анкеті. Вони не віднімуть у ВАС багато дорогоцінного часу, але дадуть можливість дізнатися, як в учнів формуються дослідницькі уміння та з якими труднощами зустрічаються вчителі та учні початкових класів на практиці та ін.

ПІБ Вчителя, місто, школа, клас

I. Доповніть речення:

1. Дослідження – це

2. Дослідницькі уміння – це

3. Юний дослідник повинен знати:

4. Юний дослідник повинен уміти:

II. З власного педагогічного досліду:

1. Які типи завдань Ви використовуєте для формування дослідницьких умінь молодших школярів.

2. Які, на Вашу думку, методи, засоби та прийоми доцільно використовувати для ефективного формування дослідницьких умінь учнів початкових класів.

3. Яким чином можна визначити рівень сформованості дослідницьких умінь учнів початкових класів.

4. З власного досвіду наведіть приклади тем та завдань, які є найцікавішими для учнів в контексті формування дослідницьких умінь учнів початкових класів.

5. Що, на Вашу думку, може найефективніше мотивувати учня до виконання самостійного дослідження, яке буде вирізнятися своєю неповторністю та креативністю.

6. Які питання та завдання стимулюють учнів до формулювання проблемних питань та пошуку відповідей на них.

11. З власного педагогічного досвіду, наведіть приклади яким чином Ви забезпечуєте формування дослідницьких умінь в молодших школярів.

Додаток Б.1

Конспект уроку

Тема. Південна Америка, 4 клас

Мета: розкрити значення географічного розташування Материка Південна Америка; продовжувати формувати вміння працювати із фізичною картою півкуль: позначення гір, озер, річок, природних зон Південної Америки; встановити особливості географічного положення, історії відкриття, клімату материка; показати унікальність рослинного та тваринного світу Південної Америка у порівнянні з іншими материками.

Обладнання: ілюстративний матеріал, презентація, відео «Історія відкриття Південної Америки», картки з додатковою інформацією.

Література:

Тип уроку: комбінований

Хід уроку

1. Організація класу до уроку (просте відео про відкриття – корабель + джунглі)

2. Прийом «Мій настрій на початку уроку»

Кожному учню роздаю по три смужки різних кольорів:

зелена - спокій, гарний настрій;

біла – байдужість;

фіолетова – нервовість, збудливість.

Учень обирає смужку настрою.

3. Аутотренінг

Тож сядьмо обличчям один до одного, відчуймо тепло долонь, закриймо очі (*учні повторюють за учителем*) і промовляймо:

Я – розумний...

Я – щасливий...

Я – досліджую, думаю, замислююся

Я – впевнений у собі, бо я живу заради добра на Землі...

Розплющити очі і подаруйте один одному посмішку.

Життя – це унікальна подорож у світ,

Де все нове для тебе й невідоме.

Де ти дивуєшся всьому з дитячих літ,

Бо все довкола гарне і вагоме,

І чарівне, казкове – дивина!

Не світ, а казка, що тут вже казати...

І загадка навколо – не одна.

Життя не вистачить, щоб розгадати.

То ж треба вчитись, щоб пізнати все,

На несуттєве просто не зважати.

А час усіх нас по стежках несе,

І треба у житті подорожувати.

II. Актуалізація опорних знань. Перевірка домашнього завдання.

1. Завдання «Дешифрувальники»

Р	А	М	Ш	Т	И	К	Е
1	2	3	4	5	6	7	8

Зашифроване слово:

3 2 5 8 1 6 7 6

МАТЕРИКИ

Вчитель: Отже, сьогодні на уроці ми продовжуємо мандрувати нашою планетою. Ви добре впоралися із завданням, розшифрували потрібне слово, а хто ж може мені сказати що таке материк?

– А чи знаєте ви, чим відрізняються материки від островів?

1- ділянки суші оточені з трьох сторін водою, а з четвертою з'єднана з сушею

2 – великі ділянки суші оточені водою

3 – невеликі ділянки суші оточені з усіх сторін водою

– Ви всі однаково прекрасні. Всі в чомусь дуже схожі, хоча кожен з вас різний. Так і материки на нашій планеті чимось подібні, але й мають розбіжності.

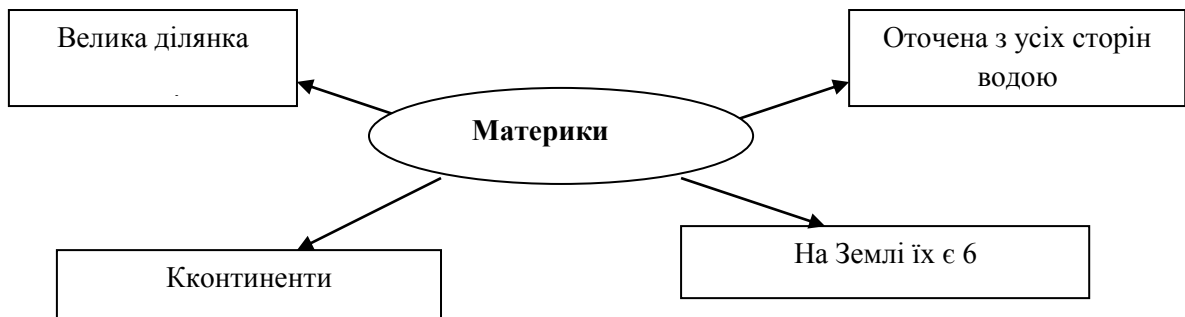
– Скільки всього материків на Землі?

– Що спільного і відмінного між материками?

СПІЛЬНЕ: материки – це окремі великі ділянки суші, що омиваються водою;

РІЗНЯТЬСЯ материки розмірами, конфігурацією, формами земної поверхні, природою.

2. Робота за логічно-опорною схемою

- Які материки ви вже вивчили?

Завдання №1 «Океани»

Вчитель: Розмісти таблички з назвами океанів у порядку зростання їх площі.

Північно-Льодовитий, Атлантичний, Індійський, Тихий

Завдання №2 «Асоціації»

1. Білка, Говерла, Україна? (Євразія)
2. Спека, пустеля, страус, крокодил? (Африка)

3. Новий світ, Міссісіпі, Канада? (Північна Америка)

Завдання №3 Гра «Вірю — не вірю»

Чи вірите ви в те, що?..

- Африка – материк, на якому ми живемо. (Ні)
- Євразія — найбільший за площею материк планети. (Так)
- У Євразії представлені всі теплові пояси й природні зони Землі. (Так)
- У Північній Америці не вирощують пшеницю, кукурудзу.

(Вирощують)

- У Північній Америці є дерево-гігант секвойя. (Так)
- Північна Америка — четвертий за розміром материк на Землі.(Ні.

Третій)

- Південна Америка — найменший материк.(Ні. Четвертий)

Вчитель: на сьогодні ви мали за планом підготувати інформацію про те, чи можна назвати материк Південна Америка рекордсменом, та якщо можна, то за якими критеріями і довести чому?

Наприклад, за якою ознакою ми можемо стверджувати, що материк Євразія є рекордсменом? (за розміром, за кількістю кліматичних поясів і т.д.). Кожен з вас методом жеребкування отримав напрямок за яким він шукав рекорди Південної Америки (географічне положення, історія відкриття, клімат та природні зони, рослинний світ, тваринний світ, водойми материка), тож давайте дізнаємось які таємниці приховує наш незвичайний материк.

(інформація про рекорди викладається на останній сторінці Лепбуку «Рекорди таємничого материка»).

План

4. Вибір теми для пошуку інформації
5. Накопичення інформації на подану тему
6. Структурування інформації за певними критеріями
7. Підбиття підсумків, створення власних умовиводів

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і мети уроку.

Вчитель: Ну що ж діти, ми повторили все, що потрібно, тож вирушаємо в нашу мандрівку світом!

**Вітер весело вітрила надуває,
Корабель швидкість набирає,
Попереду земля.....**

(відео шторму)

Вчитель: Хутчіш, одягайте свої рятувальні жилети, й групуйтеся в команди за кольором, без паніки, рятувальні човни відповідають кольору вашого жилета, скоріш групуйтеся!!

(учні працюють у командах)

Вчитель: усі врятувалися, але течія океану змінила наш курс й ми не маємо уявлення де ми. Зараз перед кожною командою стоїть завдання визначити де вони знаходяться, але й тут ми стикаємося з труднощами, адже ми не маємо ні компаса, ні карти, жодного приладу, який вказав би нам напрямок.

Завдяки чому ми можемо визначити на якому ми материку без будь-якого приладдя?

Відповіді учнів: географічне положення, історія відкриття, клімат та природні зони, рослинний світ, тваринний світ, водойми материка.

Вчитель: а допоможе нам золота рибка яка знає все про материки, адже може подорожувати в будь-яку частину світу.

Перш ніж почати роботу, нам треба у кожній команді обрати капітана, адже плавання без капітана не можливе.

IV. Вивчення нового матеріалу

Робота з деформованими текстами

Кожна група отримує деформований текст із завданням-проаналізувати його і представити іншим групам.

План роботи з текстом:

5. Відредагувати текст
6. Прочитати текст та підкреслити основні положення, географічні назви.
7. Знайти їх на карті (за необхідності)
8. Накреслити схему

Географічне положення

Трикутником простяглася Південна Америка від спекотних районів екватора до холодних вод Антарктиди.

На заході височать гори Анди (Мідні гори) з них видобувають мідь, вони часто вивергаються. Найвища їх вершина – гора Аконкагуа – сягає близько 7 км. Гострі шпилі гір укриті снігами і льодовиками, які не тануть навіть поблизу екватора. У центрі та на сході – величезні рівнини, найбільша з яких – амазонська.

У Південній Америці багато річок. Найбільша з них – Амазонка – є найповноводнішою річкою земної кулі. Вона перетинає Амазонську низовину і впадає в Атлантичний океан. У період дощів річка розливається і утворює непрохідні болота.

На річці Чурун розташований найвищий у світі водоспад — Анхель, вода якого падає з висоти понад 1 км.

Історія відкриття

***Чи Колумб першим висадився в Америці?**

Ні, ймовірно вікінги плавали до берегів Америки в 985 році, але про їх плавання забули в зв'язку з відкриттям Колумба.

***Куди, на думку Колумба, він плив?**

Колумб гадав, що він пливе в Китай. Коли він добрався до Вест-Індії, він наполягав на тому, що це острови за Китаєм.

***Що він сподівався знайти?**

Він сподівався знайти золото, перли, спеції, так як Марко Поло згадував про них в своїй книзі про Китай.

*** Чому команда Колумба побоялася продовжити подорож?**

Вона вважала, що надто далеко віддалилася від дому і що в Атлантичному океані вітри ніколи не віють в сторону Іспанії, тому вона ніколи не зможе повернутися.

***Звідки походить назва «Америка»?**

Вона походить від імені Америго Віспуччі, італійського авантюриста, котрий заявив, що він досяг континенту Америки в 1497 році, але це вельми сумнівно.

*** Чи дійсно Колумб ступив на материк Америка?**

Ні. Спочатку він висадився в Вест-Індії, пізніше він здійснив ще три плавання до берегів Вест-Індії. Третього разу він добрався до Панамі, в Центральній Америці, але він ніколи не висаджувався на материк.

*** Хто такі конкістадори?**

Це іспанські завойовники, які почали підкорення Центральної Америки. Конкістадори відправлялися в Америку шукати вдачу.

Клімат та природні зони

Південна Америка – найвологіший материк земної кулі. Над нею випадає вдвічі більше опадів, ніж над будь-яким іншим материком. Клімат материка дуже теплий, проте не такий спекотний, як в Африці чи Австралії.

Зона екваторіальних лісів (сельва) займає в Південній Америці величезні площі Амазонської низовини в області екваторіального кліматичного поясу.

Зони саван і рідколісь. Для саван притаманний сухий сезон (зима) та сезон дощів (літо). Тому рослини пристосовані до перенесення сухого сезону: скидають листя; листя вкрите воском чи опушене; накопичують у сезон дощів вологу в стовбурі або у листі (алое, агави).

Зона напівпустель помірного поясу переважає на території звуженої південної частини материка – Патагонії. Патагонія знаходиться в «дощовій тіні» Анд.).

Рослинний світ

В Південній Америці по обидві сторони від екватора простяглися вічнозелені та багатоярусні тропічні ліси. У верхньому ярусі лісу ростуть дерева з розлогими кронами заввишки до 80 м, під ними — пальми, фікуси, банани, ананаси, папайя (або динне дерево), какао (або шоколадне дерево), ліани, орхідеї. В цій зоні в річках плаває гігантська рослина Вікторія-регія, яка може витримувати вагу до 50 кг.

У більш посушливих саванах, які розташовані на південь від екватора, дерева не ростуть. Тут переважають чагарники та деревоподібні кактуси, у стеблах яких накопичується запас води. Тут трапляється дуже тверде дерево кебраго, яке тоне у воді.

Тваринний світ

Тварини заселяють усі яруси тропічного лісу. Тут панує царство павуків і комах. На деревах живе багато різноманітних мавп і птахів. Тільки в тропічних лісах Південної Америки живе найдовша змія — анаконда, а також її головний ворог — ягуар. Тільки тут можна зустріти крихітних птахів та великих хижих гарпій. Серед безлічі комах є незвичайної краси великі метелики.

На відкритих просторах саван мешкають безліч великих тварин, зокрема, мурахоїд, тапір. Санітаром саван є броненосець.

Тварини живуть переважно на деревах. Багато мавп, лінивців. Лінивці названі так через швидкість свого пересування — не більше 3 м на хвилину.

Учні опрацьовують інформацію, та складають її у вигляді схеми (за аналогією до «Материка» на початку уроку) . Схему вони представляють класу та зображають на сторінці підручника.

V. Закріплення нового матеріалу.

1. Прийом «Так – ні»

Якщо учні погоджуються із запропонованим твердженням, то піднімають червону картонну долоньку, якщо ні – синю.

- Південна Америка простягається від екваторіального до помірною поясу Південної півкулі. (Так)
- Південна та Північна Америки входять до складу однієї частини світу.(Так)
- Південна Америка лежить у всіх чотирьох півкулях. (Ні)

2. Прийом «Аналітик»

Завдання: визначити подібні та відмінні риси фізико-географічного положення Південної Америки та Африки.

3. Вгадай за описом

- У народів Америки ця рослина користувалась особливою повагою, їй присвячували вірші. Навіть богів зображали з цією рослиною. Із неї роблять борошно, олію, крохмаль, консерви, готують мамалігу. Індіанці називають – «маїс». (Кукурудза)
- Із плодів цього дерева індіанці готували напій, котрий називали – «теоброма» – напій богів. Європейці стали класти в нього молоко та цукор. (Какао)
- Цю рослину називають «другим хлібом». Завіз її у Європу Колумб. В Іспанії її називають «папа», в Італії – «трюфель», у Франції – «земляне яблуко». (Картопля)
- Чому Амазонка повноводна цілий рік, а виходе з берегів двічі на рік?
(Праві притоки, басейни яких розташовані в Південній півкулі, і ліві з водосборами в Північній півкулі зважаючи різночасності випадання дощів мають паводки, що відбуваються в різні пори року: праві притоки – з жовтня

по березень (літо Південної півкулі), ліві – з квітня по жовтень (літо Північної півкулі). Тому сезонні коливання стоку згладжені. у травні – липні вони викликають на Амазонки найвищі підйоми рівня води і найбільші розливи. У серпні – вересні рівні займають низьке положення.)

4. Метод «Складання загадок»

– Кожна група отримує завдання скласти загадку за своїми розділами.

Завдання групи:

1. Для загадки обирати лише ті терміни й власні назви, що обговорювалися на уроці.
2. Загадка повинна бути авторська та римованою.
3. Переможе команда, загадка якої буде найважчою.

5. Складання сенкану

Приклад

Материк

Вологий, загадковий.

Дивує, захоплює, збагачує.

Домівка для найзагадковіших тварин

Таємниця

VI. Підсумок уроку

1. Заключне слово вчителя з показом картою та поясненням кожного куплету «ПРО КОГО ЙДЕ МОВА» (супровід презентацією та фізичною картою світу)

Південна Америка

У Західній півкулі

Його ти відшукай

Атлантику при цьому

Сміливо подолай.

І шляхом Магеллана

Впродовж сходу пливи,

Ще і Південний тропік
При цьому перетни.

Лежить у трьох півкулях,
Між океанів двох.
На півночі і півдні
Сусідів має двох.

Є безліч тут рекордів
І власних, і всесвітніх,
Гірський ланцюг найдовший
Зустрінеш серед них.

Найвище в світі озеро,
Найвищий водоспад,
Пустеля найсухіша,
А в горах міді клад.

В річках живе тут риба
Прожерлива така,
Що за хвилини зможе
Подужати бика!

А в селві – що за диво?
Пташина там літа,
Якщо візьмеш у руки –
Лиш грамів два вага.

Такий ось незвичайний
Цей чудо-материк.

Я хочу, юний друже,

Щоб ти й до нього звик.

2. Прийом "Роблю висновок"

(сформулювати головні положення вивченої теми)

- Що вам сподобалося на уроці?
- Де в майбутньому ви зможете використовувати отримані знання?

3. Прийом «Мій настрій на кінець уроку»

У кожного учня є три смужки різних кольорів:

зелена – спокій, гарний настрій;

біла – байдужість;

фіолетова – нервовість, збудливість.

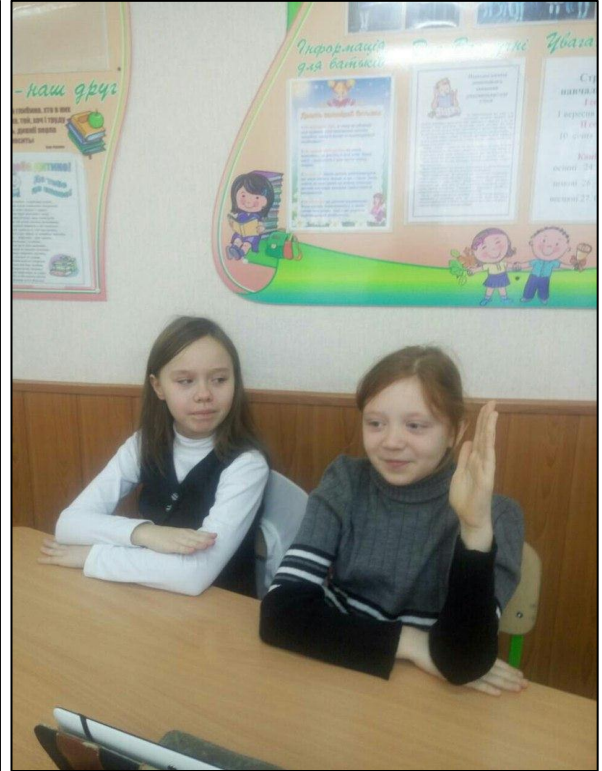
Учень обирає смужку настрою. Чи змінився ваш настрій?

Додаток Б.2

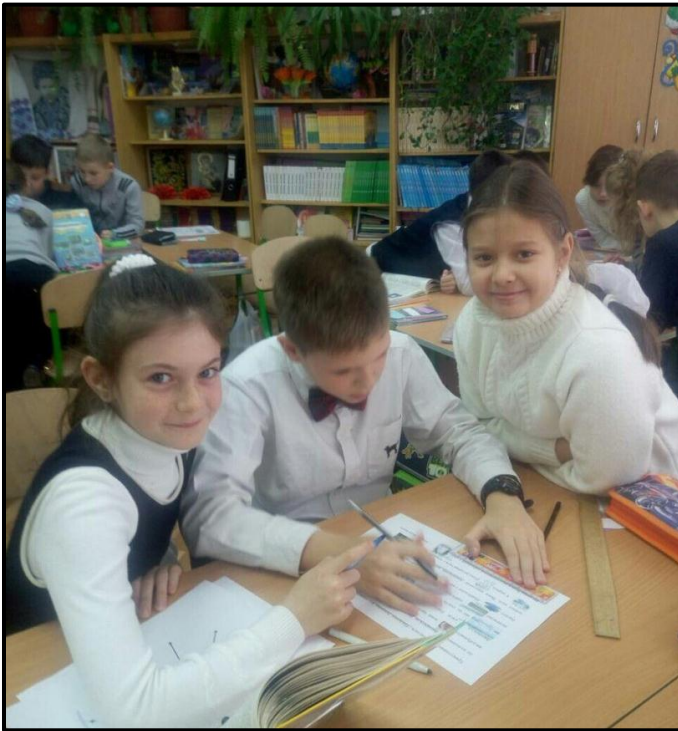
ФОТОЗВІТ

І етап експериментальної частини

І. Вивчення теми

II. Творчо-пошукова діяльність учнів.

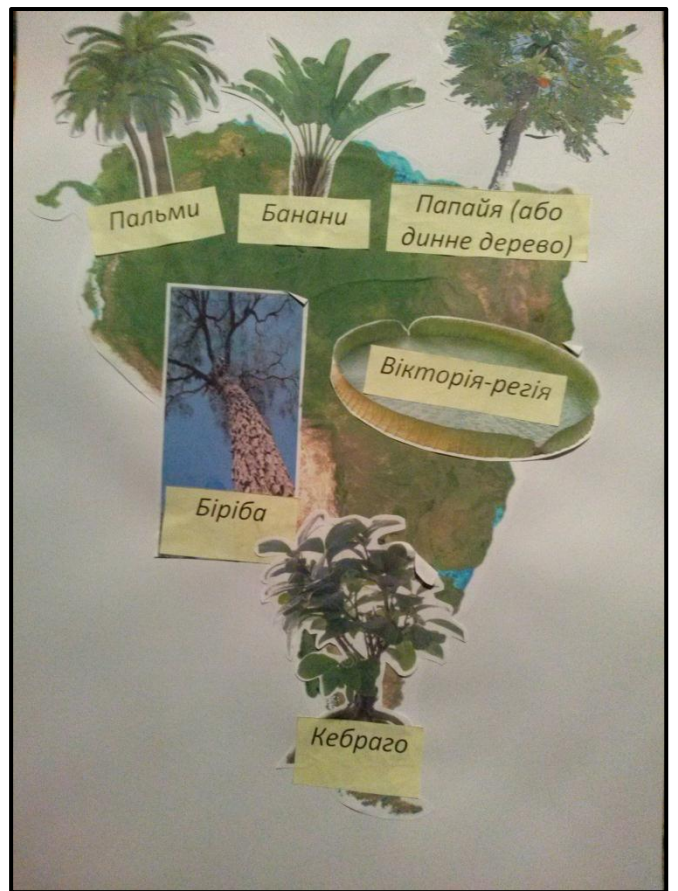
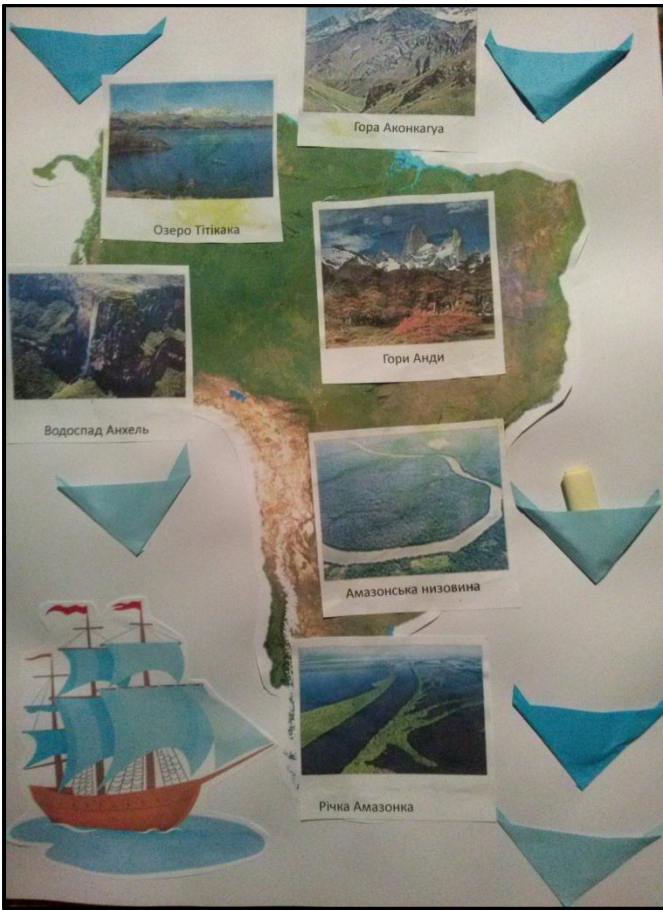
III. Ознайомлення учнів з технікою створення саморобної книжки.

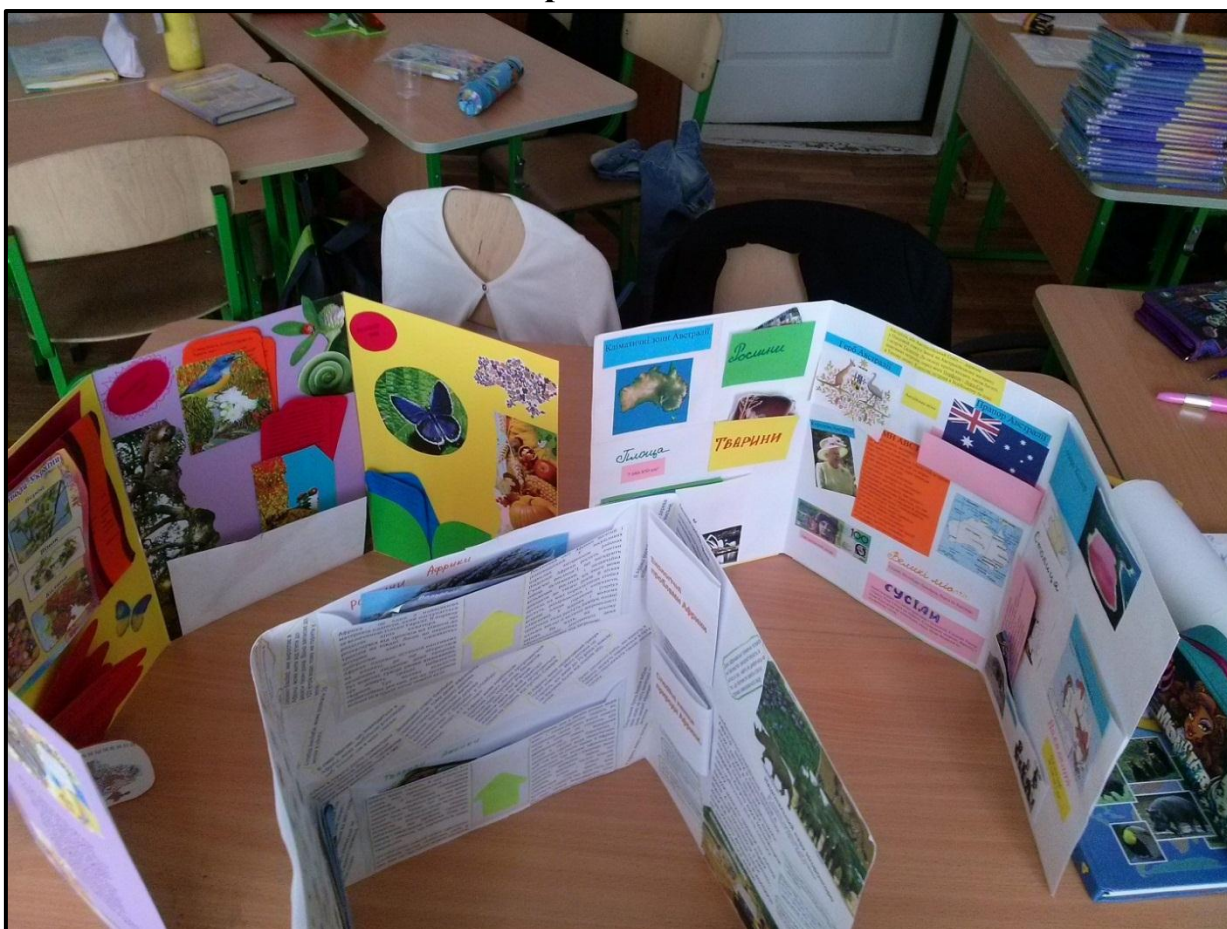
IV. Об'єднання інформації, створення лепбуку

Додаток В
ФОТОЗВІТ
II етап експериментальної частини

Південна полярна область називають Антарктида. Вона вкочас материк з трьох боків островами та південні частини омиваючих його океанів.

антарктида від грецької анти - проти і "арктиос" - північний, що лічить проти північної полярної області

площа антарктиди 14,4 млн км

В Антарктиді 4 полюси: географічний південний, магнітний, полюс холоду, полюс вітрів

На південні полюси Мерієта, і північний полюс Роквелла з чотирма антарктичними полюсами. Простори на полюсі. Високо на материках.

Скеленська вода! Ов, долина вод! А сам лідок на лідок, вода! Загартована лідок! А вода! "Випусти лідок!" Дале, що він ...

Південні полюси

Антарктида - єдиний материк, який не має виходу до моря

цікаво знати

Тваринний світ

Рослинний світ

Мора Антарктиди

Росток: 2 шир, 3 висот, 25-30 м, 350-370 м, 1000 м, близько 100 видів

Антарктида

Антарктида - це величезний материк, який знаходиться в південній частині Землі. Він оточений океанами: Атлантичний океан, Індійський океан, Тихий океан.

Південний полюс
Антарктида

Висновки

В результаті проведення досліджень ми з'ясували, що Антарктида дуже багата на різноманітний тваринний світ. Тут мешкають пінгвіни, тюфлі, морські леопарди, морські слони, морські коники та інші тварини. Температури зафіксовані на рівні -80°C (середня температура). Тут не ростуть дерева, квіти, трава, але є лишайники та мохи.

Додаток Г.1

Правила роботи «Світового кафе»

- Обираємо 5 власників «кафе» та формуємо 5 груп.
- Власники отримують завдання та займають свої місця за попередньо підготовленими столами. Столи – «кафе», у яких обговорюватимуться різноманітні завдання за певною тематикою.
- Кожні 15 хв. «гості» будуть відвідувати нове «кафе». Це відбуватиметься п'ять разів.
- Зміна гостями «кафе» відбувається за командою ведучого. По завершенню останнього раунду кожен з гостей повинен відвідати усі запропоновані «кафе».
-

За результатами обговорень Господар «кафе» разом із обраною групою готує розгорнуту відповідь на заявлене питання та представляє її у вигляді Лепбуку.

Правила роботи Господаря «кафе»:

- Залишайтеся за своїм «кафе» упродовж п'яти раундів.
- Використовуйте листи паперу та олівці, занотуйте та візуалізуйте Ваші ідеї, думки та результати обговорень кожної з груп гостей.
- Розповідайте новим гостям, що обговорювалося у попередньому раунді.
- Вчіться слухати один одного!
- Вмійте відмовитися від власної ідеї, якщо ідеї інших будуть цікавішими!
- Поєднуйте ваші ідеї!
- Поважайте думку інших!
- Сформулюйте основну відповідь з останньою групою гостей «кафе» у вигляді цікавих завдань, які використаєте у Вашому майбутньому Лепбуку. Відповідь віалізуйте на аркушах А1.

Додаток Г.2

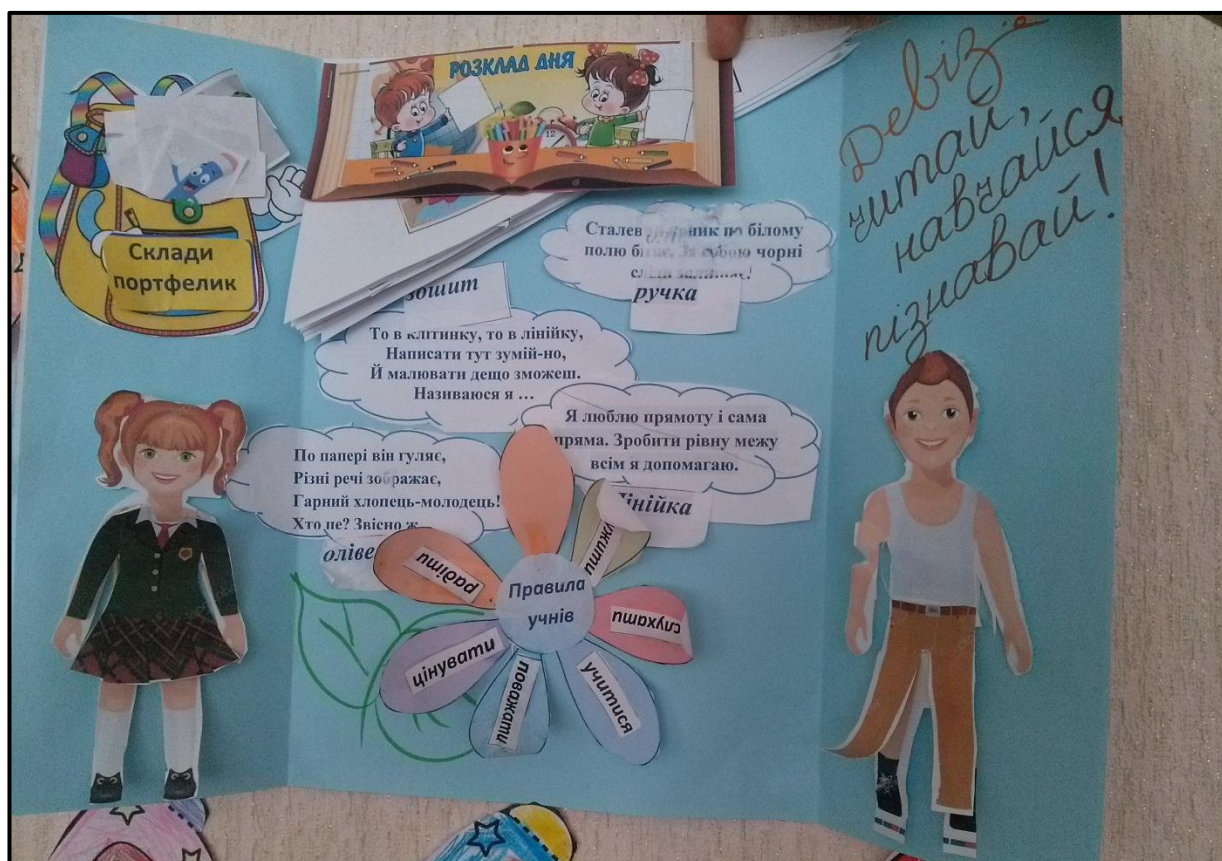
ФОТОЗВІТ

III етап експериментальної частини

Додаток Д
ФОТОЗВІТ
 Продовження роботи над створенням лепбуків у 1 класі
 Тема «Я-школяр»

Перелітні птахи

дятли

дикі гуси

дикі качки

шпаки

зозулі

ластівка

ластівки

солов'ї

лебеді

лелеки

Тварини, які не змінюють своєї поведінки взимку

ховрах

їжак

білка

хом'як

заць

АНОТАЦІЯ

Крігер О. А.. Лепбук як засіб формування дослідницьких умінь в учнів 4 класів на уроках природознавства / О. А. Крігер. – Рукопис. – Кривий Ріг, 2018. – 70с.

У кваліфікаційній роботі розкрито сутність понять «уміння», «дослідницькі уміння», «дослідницька діяльність», «лепбук», висвітлено особливості формування дослідницьких умінь в молодшому шкільному віці, описано педагогічні умови впровадження лепбуку для формування дослідницьких умінь молодших школярів, проаналізовано досвід використання лепбуків у педагогічній практиці вчителів початкової школи, розроблено дослідно-експериментальну програму використання лепбуку як засобу формування дослідницьких умінь учнів.

Ключові слова:. уміння, дослідницькі уміння, дослідницька діяльність, лепбук.